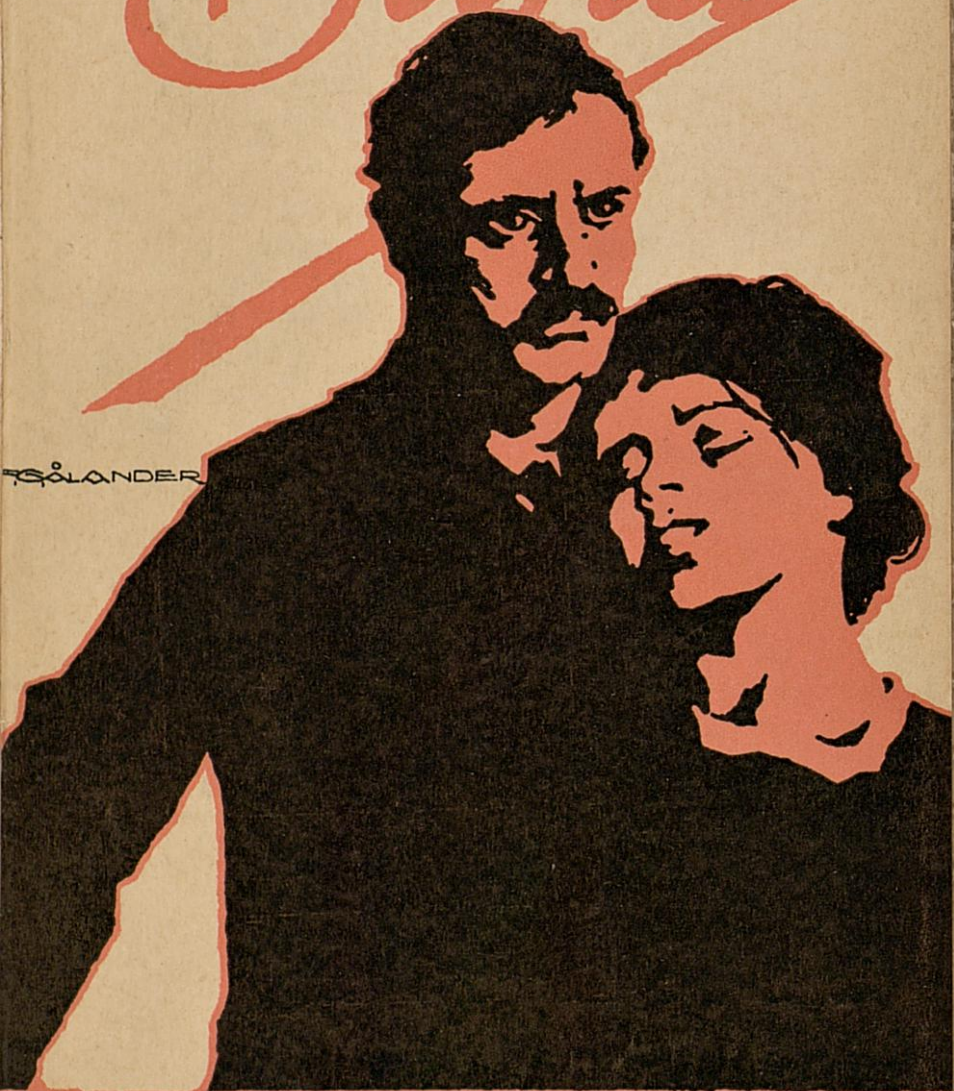

EINO LEINO

Elina

KUSTANNUSLIKE MINERVA, OY, HELSINKI

ELINA

EINO LEINO

ELINA

MURROSKAUDEN KERTOMUS

K U S T A N N U S L I I K E
M I N E R V A O . - Y .
H E L S I N K I

HELSINKI 1919
OSAKEYHTIÖ WEILIN & GÖÖS AKTIEBOLAG

I.

Hän tiesi sen tulevan. Hän tunsi sen tulevan. Hän oli kuullut sen kohinan jo koulupojasta saakka korvissaan.

Silloin kun muut hänen ympärillään eivät vielä mitään aavistaneet, kun muut puhuivat isänmaasta ja ihmisyydestä täysin porvarillisen maailmankäsityksen puitteissa, toiset nähden niissä osittaisia parannuksia kaipaavia puutteellisuuksia, toiset katsoen, että kaikki oli hyvin eikä mikään tulisi ainakaan lähimpien sukupolvien ijässä muuksi muuttumaan, — silloin hän oli jo tuntenut sen tulevan, silloin hän oli jo kuullut sen kohinan, silloin hän oli nähnyt jo sielunsa silmien edessä pelkkiä kauhunkuvia sekä peljännyt ja vavissut kuin haavanlehti.

Minkä tulevan? Minkä kohinan?

Yhteiskunnallisen vallankumouksen.

Mistä hän oli saanut sen ajatuksen jo miltei lapsena aivoihinsa, hän ei tiennyt itsekään. Mutta ehkä se johtui osaksi hänen syntyperästään ja jokapäiväisistä olosuhteistaan.

Hän oli torpanpoika Etelä-Hämeestä. Lahjakkuudellaan kansakoulussa hän oli pitäjän herrasväen, mutta varsinkin papiston erikoista huomiota herättänyt. He hommasivat hänet oppikouluun, mutta vasta sitten, kun hän kansakoulukurssinsa päätettyään oli muutamia vuosia raatanut raskaan ruumiillisen työn tekijänä isänsä torpan mailla.

Ensimmäiselle luokalle hän oli jo liian vanha luonnollisesti. Mutta hän sai lukea yksityisesti pappilan nuoren maisterin edessä ja suoritti siten pääsyttökinnon suorastaan kolmannelle.

Samainen maisteri tuli muutenkin määrääväksi koko hänen sielulliselle kehitykselleen.

Hän ei ollut mikään tavallinen papilan maisteri eikä rovastin apulainen, vaan rovastin nuorin poika, joka kandidaattilukunsa pääkaupungissa suorittuaan oli päätenyt pariksi vuodeksi tänne maalle isänkotiinsa kaikessa rauhassa lukujaan jatkamaan ja pitkälle ulkomaiselle opintomatalle hankkiutumaan.

Hän ei aikonutkaan antautua vain vähäpätöiseksi koulunopettajaksi eikä myöskään isänsä ammattiin, vaan oli jo varhain viitoittanut itselleen tien filosofiantohtoriksi, dosentiksi ja professoriksi. Kun ei isältä puuttunut varoja eikä häneltä itseltään innostusta, ei tuo suunnitelma, jonka vertaista rohkeudessa ei ollut vielä kenenkään sen pitäjän virkamiehen pojan päähän pälkähtänyt, näyttänytkään ollenkaan mahdottomalta.

Hän oli koko kirkonkylän silmäterä, enin kuitenkin ukko rovastin, joka suorastaan jumaloitsi häntä.

Hän näki parhaat unelmansa pojas-
saan toteutuvan. Hänellä itselläänkin
oli ollut nuoruudessaan paljon tieteel-
lisiä ja humanistisia harrastuksia ja oli
hän alkuaan yliopistossa historiallis-
kielitieteelliseen osastoon kirjoittautunut,
vaikka taloudelliset vaikeudet olivatkin
sittemmin pakottaneet hänet leipäpapin
leveämmälle ja keveämmälle uralle anta-
utumaan. Nyt oli hänen poikansa jo
päässyt siihen, mihin hän itse ei ollut
koskaan päässyt, ja oli kaiken toden-
näköisyyden mukaan menevä vielä pal-
jon pitemmällekin.

Ihmekös, jos ilo paistoi pappilan van-
hoissa saleissa ja muhoili tyytyväisyys
rovastin ryppysissä silmäkulmissa, kun
hän pitkä piippu suussaan nuorimman
ja toivorikkaimman poikansa kera kylä-
tietä käyskenteli!

Muut lapset olivat jo aikoja sitten
kotinsa jättäneet, pojat mikä millekin
virka-uralle antautuneet, tyttäret nai-
misiin työntyneet.

Tämä ainoa oli heillä jäljellä enää. Siksi ei ruustinna tiennyt, miten häntä hyvänä pitää, eikä rovasti, kuinka häntä näytellä ja kehua ystävällisille kylänmiehilleen, sekä herroille että talonpojille.

Mutta mitä ukko rovasti ei voinut ymmärtää, oli se, että hänen poikansa pääaineena ei ollut suomenkieli eikä pohjoismaiden historia, vaan tilastotiede ja kansantalous, joista kummastakaan ei ollut edes puhuttu hänen nuoruudessaan. Tosin oli pojalla arvosanat noissa edellisissäkin, mutta väitöskirjansa hän aikoi kirjoittaa Suomen torpparikysymyksestä, Europan eri maiden maanvuokra-olojen yleistä taustaa vasten katsottuna.

Tuokos oli ihme ukko rovastin mielestä! Eipä sillä, ettei ne olleet tärkeitä nuo maanvuokra-olotkin niinkuin muutkin taloudelliset kysymykset, olivat tietystikin, sillä lepäsihän niiden pohjalla valtio ja yhteiskunta. Hänestä

oli vain kumma, että nuori mies, sellainen kuin hänen poikansa, jolla oli tilaisuus ihanteellisempiinkin harrastuksiin, saattoi löytää ilonsa ja tyydytyksensä niin tuiki arkipäiväisistä asioista.

Se oli hänen mielestään suoraan kuin olisi käynyt tunkiota perkkamaan.

Mutta ukko rovasti lohduttausi sillä, että hänen poikansa kaikesta päättäen tahtoi uhrautua kansan hyväksi, ja siinä hän piili aina se ihanteellisuuden siemen, jolla hänen mielestään ihmisen maallinen elämänpolku oli joka tapauksessa jyvitetävä.

Hän oli itsekin omasta mielestään monella muotoa uhrautunut.

Hän oli ensiksikin uhrautunut Jumalalle, kääntäessään katseensa pois maallisista harrastuksistaan ja antautuessaan papin-uralle, jolle hän ei vielä silloin ollut tuntenut vähintäkäänkutsumusta. Että hänet olivat siihen aikoinaan pakottaneet hänen sekavat rahaseikkansa, sitä hän ei ollenkaan ottanut huomioon,

sillä nehän kuuluivat juuri niihin maalisiin, jotka hän oli laskenut uhrilahjana taivaallisten alttarille.

Myöskin hän katsoi uhrautuneensa seurakunnalleen suostuessaan aikoinaan sen sielunpaimeneksi ja tätä tärkeätä virkaa jo kolmattakymmentä vuotta, enimmäkseen nuorten, pienipalkkaisten apupappien avulla, toimitellessaan.

Tosin seurakunta sen oli maksanut hänelle runsain kymmenyksin, mutta senhän se oli tehnyt vain sielunsa autuuden vuoksi ja maan lakien täyttämiseksi, jotka tässä pitivät yhtä myös apostoli Paavalin asettaman jumalallisen järjestyksen kanssa: joka evankeliumia sarnaa, sen on myös evankeliumista eletävä. Sitäpaitsi hän oli tehnyt paljon palkatontakin työtä lammashuoneensa hyväksi, kirjoittanut m. m. täysin moitteettoman pitäjänkertomuksen, jonka hän oli omalla kustannuksellaan painoon toimittanut, harrastanut seurakunnassaan sekä maanviljelystä että karjan-

hoitoa että muidenkin elinkeinojen parantamista, tavallisesta kirkollisesta ja epäkirkollisesta valistustyöstä puhumattakaan, kuten esim. kansakoulujen johtokuntiin kuulumisesta.

Sitähän ei kaikkea voitu maksaa rahalla, ja siksi ei kiitollisuudenvelka hänen ja hänen seurakuntansa välisessä viimeisessä tilinteossa missään tapauksessa hänen mielestään voinut jäädä hänen puolelleen.

Mutta kaikkein enimmäen hän katsoi uhrautuneensa kansalleen.

Hän oli sitä tehnyt sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsenenä paikkakunnallista murresanastoa, satuja, sananlaskuja ja arvoituksia kootessaan että etenkin säätyensä edustajana useilla valtiopäivillä, missä hän ei suinkaan ollut pannut kynttiläänsä vakan alle ja oli vapaamielisessä sanomalehdistössä saanut pysyvän maineen yhtenä maamme papiston vanhoillisimmista ja taantumusmielisimmistä jäsenistä.

Luonnollisesti häntä oli sitten tuossa samaisessa sanomalehdistössä maalattu jos tervattukin niin, että joku toinen vähemmän lujaluonteinen mies olisi siitä jo aikoja säikähtänyt ja vetäytynyt jo pelkän rauhansa vuoksi takaisin omaan syrjäiseen Tuskulumoonsa. Niin ei ukko rovasti, sillä se olisi hänestä ollut hänen virkatoveriensä hyvän luottamuksen pettämistä. Edustajan toimi oli pyhä toimi hänelle ja hän otti vastaan sen tuomat tuulet kuin tuiskutkin kristityn kärsivällisyydellä, katsoen niiden kuuluvan kansalliseen asiaan, joka tässä tapauksessa oli kirkollisen asian kanssa erottamattomasti yhdistetty.

Hän oli suomalaisen kansankirkon pappi siis ja sellaisena yhtä loukkaantumaton kuin haavoittumaton.

Oli /sentähden aivan suuremmoista, kuinka pitkälle kohti kammoamaansa nykyaikaisuutta hän katsoi voivansa mennä vain rakkaudesta poikaansa ja tämän valitsemaan elämäntehtävään,

niin outo ja eriskummallinen kuin se epäilemättä olikin hänen mielestään.

Kun hänen poikansa oli ilmoittanut hänelle harrastavansa torpparikysymystä ja aikovansa siitä yliopistollisen väitöskirjan kirjoittaa, hän oli hämmästynyt tosin ensin sanattomaksi, mutta koettanut sittemmin olla neuvoillaan ja käytännöllisillä kokemuksillaan siinä kaikin tavoin avuliaana, jopa jättänyt hänen käytettäväkseen myös kaiken asiaa koskevan kirjanpitonsa.

Suuren seurakunnan rovastina hänellä luonnollisesti oli itsellään paljon torppareita, joita hän ei kohdellut paremmin eikä huonommin kuin muutkaan hänen virkaveljensä. Haki ulos saatavansa useimmiten sangen tarkasti ja tunnollisesti, mutta antoi myös usein armon oikeuden sijasta käydä eikä missään tapauksessa irtisanonut alustalaisiaan heidän laiminlyönneistään huolimatta milloinkaan.

Koko tuo kysymys kuului hänen mie-

lestään siihen alempaan, aatteettomaan ja ihanteettomaan maailmaan, jonka kanssa hän ei mielellään liikoja askarrellut.

Mutta koska hänen poikansa harrasti sitä, niin oli menneeksi! Myöskin ukko rovasti tahtoi tietysti tehdä voitavansa asioiden esittämiseksi niin oikeassa valossa kuin mahdollista ja ohjata isällisesti häntä näiden seikkojen perinpohjaiseen käytännölliseen tuntemukseen.

Niin nähtiin sekin ihme, että arvonrovasti omassa persoonassaan tuli poikansa kera käyneeksi ensin läheisemmissä, sitten etäisimmissäkin torpissaan.

Siellä se luonnollisesti herätti tava-tonta, sydänalaa sykerryttävää hämmästyä. Eukoille tuli tulinen kiire kahvipannujen kanssa, ukot kutsuttiin kotiin ulkotöistään, lapsilta niistettiin nenät ja lähetettiin toiset kaivolle peseytymään.

Mutta vielä suuremmaksi kasvoi tuo pelonsekainen hämmästyä, kun nuori

maisteri otti esille muistikirjansa ja rupesi tekemään tunkeilevia kysymyksiä torpan tuloista ja menoista, uutisviljelyksistä ja viime vuosien viljasadoista.

Onkohan nyt joku asia rempallaan? he ajattelivat.

Lie jäänyt hyvinkin joku päivätyö jonakuna vuonna suorittamatta? Tai lie kysymys vuokran korottamisesta? Täytyy pitää siinä tapauksessa kieli keskellä suuta tai tässä vielä puhuu surman länget olkapäilleen...

Ja he vilkaisivat varovasti alta kulmiensa rovastiin ikäänkuin kysyäkseen, mikä oli tarkoitus ja liikkuiko nuori maisteri oikein luvallisilla asioilla.

Mutta kun he näkivät rovastin vain hyväntahtoisesti muhoilevan ja rohkaisevan heitä ystävällisillä päännyykähdyksillä ja kun he eivät nuoren maisterinkaan piirteissä huomanneet mitään epäilyttävää, he alkoivat vähitellen aukoa sanaista arkkuaan, alkuperäisiä lähtökohtiaan silti hetkeksikään unohtamatta.

— Tämä poikani, joka on viisaustieteen majisteri, harrastaa köyhän kansan parasta, huomautti rovasti ikäänkuin selitykseksi. Hän tahtoo kuulla, olisiko kenellä mitään valitettavaa, jota hän voisi korjata, kun hänestä kerran tulee Suomen suurimpia virkamiehiä, yliopiston tohtori ja rohvessori.

Eihän kenelläkään ollut mitään valitettavaa.

Mutta maisteri teki innokkaasti muistiinpanojaan, rovasti hörppi tyytyväisenä kahvikuppiaan ja nämä käynnit päättyivät molemminpuoliseksi tyytyväisyydeksi moniin lämpimiin kättelyihin, Jumalan siunauksen toivotteluihin ja sydämellisiin terveisiin ruustinnalle.

Eräällä tällaisella tutkimusmatkalla tapasi maisteri eräässä torpassa jo miltei miehenkokoisen pojan, jonka terävät, täsmälliset vastaukset erikoisesti kiinnittivät hänen huomiotaan.

Hän otti selvää pojasta, kuuli tämän erinomaisesta menestyksestä kansakou-

lussa ja lupasi hänelle kirjoja ja yksityistunteja, jos hänellä oli halu jatkaa lukujaan.

Tietysti pojalla oli.

Kun ei ukko rovastillakaan ollut mitään sitä vastaan, vaan hän päinvastoin väläytti mahdollisuutta pojan kustantamisesta oppikouluunkin, oli asia selvä. Matkaa torpasta pappilaan ei ollut kuin pari kilometriä, jonka poika mielelläänkin hiihti niin uusien ja houkuttavien tulevaisuuden näköalojen hänelle avautuessa.

Luvut kävivät kuin leikillä. Mutta niiden alussa lainaili maisteri hänelle paljon muitakin kirjoja, etupäässä historiallisia, mutta myöskin yhteiskunnallisia ja kansantaloudellisia, kun hän huomasi pojan erikoisen mielenkiinnon niihin. Pitkät keskustelut samoista aineista olivat omiaan tuota mielenkiintoa vielä enemmän syventämään.

Muutenkin kohteli maisteri häntä melkein kuin vertaisenaan. Puhui mil-

loin totta, milloin pilaa hänen kanssaan ja vaikutti siten kaikinpuolin kasvattavasti ja kehittävästi häneen.

Itse hän oli oikein ylpeä oppilaastaan, vei hänet mukanaan kaikkiin kirkonkylän seurapiireihin ja tasoitti silläkin tapaa hänen tietään opin kukkuloille aurankurjesta.

Tuo maisteri oli muuten sangen merkittävä mies.

Aikana, jolloin meillä vain harvat yhteiskunnallisia asioita harrastivat, hän oli niihin kaikella sielullaan ja sydämellään syventynyt, kirjoitteli niistä jo sanomalehtiin ja piti valaisevia esitelmiä Helsingin Työväenyhdistyksessä.

Mitä varsinaiseen sosialistiseen liikkeeseen tuli, ei siitä Suomessa ollut vielä jälkiäkään, jonka takia sitä oli seurattava vain muiden maiden, etupäässä Saksan taloudellisia oloja silmälläpitäen. Mutta torpparikysymys täällä oli, joskaan ei vielä päivänkysymykseksi kärjistyneenä, mutta joka tapauk-

sessä yhteiskunnallisena epäkohtana, josta jo edistysmielisimpien nuorten poliitikkojen parissa keskusteltiin.

Siksi oli maisteri siihen kotkansilmänsä iskenyt ja aikoi tehdä sen sekä tieteelliseksi että sosialipoliittiseksi erikoisalakseen.

Häneltä imi torpanpoika — Heikki Takaharju oli hänen nimensä — ensimmäiset käsityksensä yleisestä maailmanmenosta ja siitä yhteiskunnallisesta vallankumouksesta, joka maisterin varman vakaumuksen mukaisesti uhkasi kaikkia maailman valtakuntia.

Nämä ajatukset syventyivät Heikissä yhä enemmän koulunpenkillä.

Ijältään tovereitaan vanhempana, tiedoiltaan, harrastuksiltaan eikä suinkaan vähemmän ruumiinrakenteeltaan heitä paljon vankempana ja kehittyneempänä, hänelle olisi ollut mitä helpoin asia kohota heidän itseoikeutetuksi johtajakseen niin luokalla kuin toverikunnassa että vapaan urheilun tanterilla.

Mutta hän ei viitsinyt. Hänellä ei ollut aikaa. Hänenhän tuli valmistautua tuohon toiseen tärkeämpään johtajatoimeen, joka pian oli vaativa kaikki hänen voimansa ja ajatuksensa: yhteiskunnalliseen vallankumoukseen.

Sen pääjohtaja oli luonnollisesti oleva hänen oppi-isänsä maisteri itse, mutta sen pienessä, uskollisessa esikunnassa oli myöskin hänellä, Heikki Takaharjulla, oleva varmaan oma vaatimaton asemansa.

Siksi hänellä ei ollut aikaa turhuuksiin.

Siksi pysyttelihe hän erillään muista tovereistaan, autellen vain heitä heidän opinnoissaan vähäistä raha- tai ruokapalkkaa vastaan, joka kaikissa tapauksissa oli riittävä tekemään hänet kotipitäjänsä herrasväestä, myöskin rovas-tista, riippumattomaksi. Ja siksi suoritti hän koko koulukurssin muutamissa vuosissa, lukien aina kesällä seuraavan luokan yli, joten hän myöhäisestä opin-

tojen alkamis-ijästään huolimatta kuitenkin tuli verrattain nuorena ylioppilaaksi.

Mitä hän nyt tekisi?

Nyt oli aika hengähtää ja katsahtaa ympärilleen, missä kulki maa ja yhteiskunta.

II.

Ensimmäinen vaikutus oli varsin lamauttava. Heikki Takaharjun täytyi tunnustaa itselleen, että niissä oloissa ja siinä ympäristössä, johon hän oli joutunut, elettiin vielä sangen kaukana kaikista yhteiskunnallisista kysymyksistä, saati sitten vallankumouksesta.

Hän oli joutunut varsin vanhoilliseen ja virkavaltaiseen yhteiskuntaan.

Ylioppilaat, joiden kanssa hän yritti seurustella, olivat innostuneita korkeintaan kielikysymyksestä, vain harvat kirkon ja valtion erosta, valtiollisen ja kunnallisen ääni-oikeuden laajentamisesta tai muista samantapaisista vapaaehtoisista ja kansanvaltaisista uudistuksista Useimmat olivat innostu-

neita vain tutkinnoistaan ja leipäluvuis-
taan.

Kaikista heistä oli jo tavallinen parla-
menttaarinen sosialidemokratia niin kau-
kana, ettei siitä kannattanut edes puhua
heidän kanssaan.

Samasta syystä hän jäi vieraaksi myös
osakunta-elämälle.

Hänelle jäi vain hänen luentonsa ja
opintokammionsa.

Alkuaan hän oli kandidaattitutkintoa
suunnitellut. Mutta hänen ahtaat talou-
delliset olosuhteensa, yhdessä hänen
oman käytännöllisen ymmärryksensä
kanssa, tekivät pian lopun niistä unel-
mista ja ohjasivat hänet miltei auto-
maattisesti lainopilliselle alalle, millä
turvattu toimeentulo näytti lähimmältä
ja varmimmalta.

Odottamaton onnenpotkaus saattoi
hänet erään suuren suomenkielisen
aamulehden korjauslukijaksi.

Jollekin toiselle olisi opintojen jatka-
minen tuon rasittavan toimen ohella

käynyt ylivoimaiseksi, mutta ei hänen rautaiselle fysiikalleen. Muutamien tosin raskaiden vuosien perästä hänellä oli ylempi hallintotutkinto takanaan.

Sattuivat samoihin aikoihin venäläisyyden ensimmäiset suuret hyökkäykset maattamme kohtaan.

Ruvettiin myöskin entistä runsaammalla kädellä jakelemaan venäjänkielen stipendejä virkamiehille ja virkamiehiksi aikoville. Heikki Takaharju, joka sillä välin oli saanut pienen viran lääninhallituksessa, haki heti sellaista apurahaa ja saikin. Virkatoveriensa vieromana, mutta omasta mielestään aivan oikein menetelleenä hän nyt muutti pariksi vuodeksi Moskovaan.

Olisi väärin sanoa, että hän teki sen nopeamman virkaylennyksen toivossa.

Kaikkein vähimmän oli Heikki Takaharju mikään karrieristi. Hän oli yksinkertaisesti vain välinpitämätön isänmaan suuressa asiassa.

Hänelle, joka oli sosialisti ja inter-

natsionalisti ja joka vain odotti yhteiskunnallista vallankumousta, oli luonnollisesti jotenkin samantekevää, ketkä vallanpitäjät tuon joka tapauksessa kuolemaan tuomitun kapitalistisen järjestelmän ruorissa istuivat, vaikkapa ne sitten olisivat olleet hänen oman isänmaansa vihollisia.

Nehän olivat aivan ohimeneviä ilmiöitä. Tulisihan yhteiskunnallisen vallankumouksen myrsky ne niinkuin syksyiset lehdet tieltään lakaisemaan.

Venäjälle oli hänen mielensä jo kauan palanut.

Siellä hän tiesi tapaavansa todellisia vallankumouksellisia. Ja hänen Venäjän-matkansa tulikin todella määräväksi koko hänen vastaiselle kehitykselleen ja kohtalolleen.

Hän tapasi vallankumouksellisia, akateemisen sivistyksen saaneita, kuten hän itsekin oli.

Hän joutui seurapiireihin, joissa ei puhuttu muusta kuin vallankumouk-

sesta, ei ajateltu, ei suunniteltu muuta kuin vallankumousta. Noiden nuorten ihmisten, miesten ja naisten, innostus, uhrautuvaisuus, itsensä unohtaminen ja vain tuon yhden suuren, huikaisevan päämäärän silmälläpitäminen teki syvän ja pysyvän vaikutuksen häneen.

Toisia heistä vangittiin, toiset olivat istuneet vuosikausia vankilassa, eräät saaneet maistaa kasakanpamppua, eräät olleet karkoitettuja Venäjän syrjäisimpiin kuvernementteihin.

Mikään ei ollut murtanut heidän sisäistä mahtiponttaan. Mikään ei ollut heidän varmaa, elämän-iloista vakaumustaan lannistanut.

He olivat sankareita, he olivat uuden ajan airueita!

Noiden kalpeiden, tulisilmäisten nuorten miesten, noiden kapeahuulisten, terävänokkaisten, huolimattomasti puettujen naisten kera seisoj ja kaatui ihmiskunnan tulevaisuus.

Itse hän hiukan häpesi alussa kuulua

heidän joukkoonsa, sillä hänhän oli omasta mielestään melkein kuin »burshui», hänhän oli valtion stipendiaatti.

Mutta pian huomasi hän hämmästykseseen, että sitä ei suinkaan minään häpeänä hänelle pidetty, pikemmin päinvastoin. Venäjän vallankumouksellisten joukkoon kuului paljonkin porvarillisia aineksia, vieläpä valtion virkamiehiäkin, jotka kukin kohdaltaan koettivat kaikessa hiljaisuudessa edistää ja avittaa yhteistä propagandaa.

Toista oli varsinaisten taistelujärjestöjen laita. Niiden jäsenet olivat enimmäkseen nuorta väkeä ja ammattirevolutsionäärejä, jotka matkustivat maasta maahan, olivat tänäpäivänä Tukholmassa, huomenna Sveitsissä, ja saapuivat Venäjälle vain jotakin terroristista tekoa suunnittelemaan ja toimeenpanemaan.

Mutta juuri sellaisen järjestön jäseneksi olisi tahtonut päästä Heikki Takaharju, ei senvuoksi, että hän heti olisi

ollut valmis heittämään pommia ensimmäisen vastaantulevan ministerin jalkoihin, vaan valmistuakseen tulevaan tehtäväänsä Suomessa, tutustuakseen sen menettelytapoihin ja ottaakseen oppia sen kumouksellisista suuntaviivoista.

Mahdollisesti se olisi hänelle onnistunutkin. Mutta juuri kun hän oli toiveitensa perille pääsemäisillään, veti poliisi tavallista suuremman apajan sekä Moskovassa että Pietarissa, vangitsi satoja vallankumouksellisia, niiden joukossa myös sen järjestön pääkomitean, jonka puoltosanalla Heikin oli määrä tuohon kumouksellisen propagandan kaikkein pyhimpään tunkeutua.

Itsekin epäiltynä hän katsoi silloin parhaaksi palata kiirevilkkää kotimaahan, missä hänet —venäjänkielen taitonsn perusteella — nimitettiin aivan ansiotoman korkeaan virkaan senaatissa.

Sitä laiskansitkasti hoidellessa ja valtiollisen taivaan merkkejä tähystellessä vierähti jälleen vuosi, pari.

Taantumus lepäsi raskaana ja liikukumattomana ei vain Suomen ja Venäjän, vaan koko maailman yllä. Kapitalistinen yhteiskuntajärjestys näytti lujemmalta kuin milloinkaan ja valitsevien luokkien »häikäilemätön riistäjävalta» kuin vuosisadoiksi maaperään paalutetulta. Täytyi olla Heikki Takaharjun vuorenvankka usko oikean asian voittoon, jos mieli tällaistenkin tunnustähtien alla säilyttää toivonsa yhteiskunnallisesta vallankumouksesta.

Mutta hän säilytti. Kesti urhoollisesti ajan ahdistukset ja myöskin sen moraalisen kujanjuoksun, minkä hänen asemansa venäläisen sortovallan kätyrinä oli omiaan hänelle toisin-ajattelevien puolelta tuottamaan.

Tuli sitten Japanin sota ja Venäjän vallankumous v. 1905, jota vastasi suurlakko Suomessa ja perinjuurinen hallitussuunnan muutos.

Tuokioksi näki Heikki Takaharjakin

silloin pyhimpien toivojensa kipinän tuleen leimahtavan.

Suurlakon aikana hänet nähtiin kaikissa julkisissa kansalaiskokouksissa, mutta vielä enemmän niissä salaisissa, joista hänen toveriensa sosialidemokraattisten puoluepäälliköiden kesken pidettiin.

Hän ajoi luonnollisesti sitä jyrkempää suuntaa, joka tahtoi poliittiseen valankumoukseen möskin yhteiskunnallisen yhdistää, miehittää senaatin, takavarikoida pankkien omaisuuden j. n. e. Mutta hän jäi vähemmistöön ja oli pakotettu vain syrjästäkatsojana suurlakon hänen mielestään laihoihin parlamentaarisiin tuloksiin, yksikamariseen eduskuntaan sekä yleiseen ja yhtäläiseen ääni-oikeuteen tyytymään.

Suomenlinnan kapina seuraavana kesänä sai hänet vielä kerran korviaan höröstmään, joskin hänen käytännöllinen järkensä jo heti alussa sanoi, että se oli tuomittu auttamattomasti epäonnistumaan.

Mutta sitten hän vaipuikin täydelliseen, alakuloiseen apatiaan.

Uusien tuulten puhaltaessa hänen oli ollut pakko luopua virastaan ja yhtyä eräiden samanmielisten laittomien lakimiesten perustamaan asianajoliikkeeseen, jossa hän tuskin ansaitsi, mitä hän kulutti, ja oppi sitäpaitsi ottamaan tui-kun murheeseensa. Oltuaan jonkun aikaa kokonaan resuperällä hän jälleen uusien tuulten puhaltaessa kiipesi virkaan, vieläpä niin korkeaan kuin v. t. esittelijäsihteerin, jälleen kiitos olkoon todistetun kielitaitonsa ja yleisen poliittisen kannattomuutensa.

Nyt oli hän siveellisesti kokonaan rappiolla.

Itse yläluokkaan kuuluvana, sen etuoikeuksia nauttivana ja myöskin kaikkia sen nautintoita hyväkseen käyttävänä hän itse vielä vähemmän kuin ennen luonnollisesti saattoi tuntea itseään kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän marttyyriksi, eikä edes niiden mart-

tyyrien asianajajaksikaan, joita hän todella tiesi olevan tässä yhteiskunnassa niinkuin niitä oli koko maailmassa.

Päinvastoin hän tunsi itsensä vaivaiseksi syntiseksi heidän edessään. Siitä johtui hänen nyttemmin ainainen paha omatuntonsa, sillä yhtä varma kuin hän edelleenkin oli yhteiskunnallisen vallankumouksen välttämättömyydestä, yhtä epävarma hän oli jo siitä, mitä osaa hän tuossa tulevassa maailmanmullistuksessa näyttelisi.

Kuuluihan hän itse juuri noihin riistäjiin, noihin veren-imijöihin, joita vastaan oli noustava ja pauhattava. Olihan hänellä itsellään kaikki saman yläluokan, saman kapitalistisen yhteiskunnan paheet, joka juuri oli kumottava ja maan tasalle tasoitettava.

Eikö hän itse oman ympäristönsä kanssa kilpaa mätänemällä ollut tehnytkin itseänsä solidaariseksi sen kanssa ja samalla tuominnut itsensä menemään sen keralla perikatoon? Eikö tuo uudis-

tava, tuorestuttava maailmanmyrsky ollut hänetkin kuin kuivan oksan, kuin mädän omenan tieltään karistava?

Hän koetti pessimistisellä tuulella ollessaan myös ystävilleen sosialistisille puoluejohtajille noita pahan omantuntonsa tuskia esittää. Mutta nämä vain nauroivat hänen epäilyksilleen, kehoittivat häntä karkaisemaan kurkkuaan ja ennen kaikkea luontoaan sekä olemaan muuten tyytyväinen asemaansa isänmaassa ja ihmiskunnassa.

Merkillistä väkeä muuten nuo sosialistiset puoluejohtajat! Mitä enemmän Heikki heitä tarkasteli, sitä enemmän hän oppi kammoamaan heidän pohjantonta ihanteettomuuttaan ja kyynillisyyttään.

He olivat sosialisteja yksinkertaisesti siksi, että he eivät voineet olla muuta, että se oli käytännöllinen pakko heille ja heidän toimeentulolleen. He olivat leipäpappeja, useimmat vielä paljon suuremmassa määrin kuin ne valtiokirkon

papit, joita vastaan he pauhasivat. Jos kenellä vain olisi mitä mahdollisuuksia ollut, he olisivat olleet ensimmäiset kiroamaansa ja sadattelemaansa kapitalistiseen yläluokkaan lukeutumaan.

Mitä enemmän Heikki myös heidän kanssaan seurusteli, sitä enemmän häntä ihmetytti se kunnioittava, miltei ihaileva ja kadehtiva sävy, jolla he puhuivat suurkapitalisteista, suurviljelijöistä ja suurteollisuuden harjoittajista.

Niitähän hänen mielestään olisi pitänyt vihata juuri. Nehän ne nyt juuri olivat niitä pääroistoja, nehän ne nyt juuri olivat maasta juuritettavat!

Mutta hänen ystävänsä sosialistijohtajat vain hymyilivät vieikkaasti hänelle, sanoivat, että hän oli naivi ja että hän ei ymmärtänyt sosialismia ollenkaan.

Suurkapinalismihan juuri oli sosialismin ainoa tuki ja turva, sen ainoa elämän-oikeutus. Ilman suurviljelystä ja suurteollisuutta oli turha mitään sosialismia ajatellakaan.

Heikki ymmärsi tästä senverran, että he eivät itse ollenkaan uskoneet siihen sosialistiseen ihannevaltioon, joka oli ja oli aina ollut hänen oma uskontonsa ja jota hekin joukoille saarnasivat. Heidän mielestään kuuluivat yhteiskunnalliset epäkohdat ja niitä seuraava tyytymättömyys, sorretut ja sortajat, riistäjät ja riistetyt, suorastaan asioiden luonnolliseen järjestykseen.

Nyt hän oli myöskin ymmärtävinään, miksi he niin monia hyödyllisiä parannuksia aivan intohimoisesti jarruttivat, sillä nehän olisivat olleet omiaan tuota terveellistä tyytymättömyyttä poistamaan, tasoittamaan juopaa eri kansaluokkien välillä ja siten itse sosialisen kiihoituksen juuria uhkaamaan.

Heikin mielestä tuo tyytymättömyys olisi ollut poistettava, tuo juopa tasoitettava. Näiden tunnussana taas kuului: luokkarajat selviksi!

Ei syntynyt mitään keskinäistä ymmärrystä heidän välilleen.

Maailmansota oli Heikin aivan muser-
taa.

Hän ei olisi ikinä uskonut sitä mah-
dolliseksi. Missä nyt oli kaikkien kan-
sojen sosialidemokratia, koko maailman
»Internatsionale», joka vielä äsken oli
ollut niin valtava, niin varteen otettava
mahti kaikkialla?

Se oli kuin pois puhallettu.

Missä oli kaikkien maiden köyhälistö-
jen yhtyminen, jonka piti tehdä sodat
mahdottomiksi? Missä kauniit lupaukset
ja kongressipuheet, missä kansainväliset
komiteat ja sosialistisopimukset, missä
kansojen veljeys, vapaus ja tasa-arvoi-
suus?

Tuosta kaikesta ei ollut jälellä enää,
jälkiäkään.

Oli vain sota, oli vain ihmisten teu-
rastus ja tappaminen, äärettömien talou-
dellisten arvojen hävittäminen ja tuhoa-
minen, eikä minkään vapauttavien
yleisinhimillisten aatteiden tai esiin-
murtautuvan kansainvälisen edistyksen

nimessä, kuten yhteiskunnallisissa val-
lankumouksissa tapahtui, vaan aivan
yksinkertaisesti natsionalismin, imperia-
lismin ja häikäilemättömän kapitalistisen
kauppasodan merkeissä, jotka tempasi-
vat koko ihmiskunnan äkkiä kuin kym-
meniä, niin, satoja vuosia taaksepäin.

Kiihkokansalliset, valloitushaluiset hal-
litukset riemuitsivat kaikkialla. Kai-
kien maiden köyhälistöjen edustajat oli-
vat niille sokeaa uskollisuuttaan vannoneet,
kansainvälinen sosialidemokratia
oli niiden astinlaudaksi alentunut.

Mutta samalla kun hän huomasi tuon,
häntä rupesi yhä enemmän pelottamaan.

Täytyihän sodankin joskus loppua.
Täytyihän kerran tulla tilinteonkin päi-
vän, jolloin kansat heräisivät verisestä,
mielenvikaisesta hurmiostaan ja kysyisi-
vät, ketkä olivat heidät siihen saatta-
neet.

Täytyi tulla suuren tuomionpäivän,
sitä hirmuisemman, mitä kauemmin sota
kesti, mitä enemmän uhreja se vaati ja

mitä tuimempaa tuskaa ja kurjuutta se toi tullessaan.

Venäjän suuri vallankumous ei sentähden tullut minään yllätyksenä hänelle, joskin se sai hänet sydänjuuriin saakka vavahtamaan.

Siinä se nyt oli, siinä se nyt jyrisi ja salamoï se suuri tuomiopäivä!

Ettei se kasvaisi ja paisuisi yleismaailmalliseksi vallankumoukseksi, hän ei epäillyt hetkeäkään. Häntä vain ihmetytti, ett'eivät ihmiset hänen ympärillään näyttäneet sitä ollenkaan aavistavan.

Ne askartelivat vain arkitoimissaan, keinottelivat tai päivittelivät elintarpeiden kallistumista, puhuivat korkeintaan Saksan voitosta ja iloitsivat Suomen itsenäisyydestä, samalla kuin hän tuskin saattoi hengittää raudanraskaasta, turmanteisistä ahdistuksesta ja odotuksesta.

Puhkesi sitten marraskuun punainen viikko täälläkin. Ja nyt hän oli varma siitä, ettei mikään mahti maailmassa voinut estää enää kansalaissotaa eikä

bolshevismin myrskyä yli rajan mylväh-
tämästä.

Hän pyysi ja sai nopeasti eronsa senaa-
tista, johon tällä välin olivat jälleen uu-
det, maan laeille uskolliset kansan luot-
tamusmiehet astuneet.

Hänellä piti olla vapaat kädet joka
suuntaan ajan ankarimman hetken koit-
taessa.

Että hän menisi mukana tuohon myrs-
kyyn, sen hän tiesi, sillä hän tiesi myös,
ettei kukaan voisi jäädä sen ulkopuo-
lelle. Mutta hänen täytyi olla vapaan
senvuoksi, että hän voisi vapaasti
valita paikkansa siinä ottamatta enem-
män edesvastuuta hartioilleen kuin
minkä hän tiesi voivansa kantaa ja
minkä laatu parhaiten vastasi hänen
synnynnäisiä taipumuksiaan ja voi-
miaan.

Kuten näkyy, hän tunsi vielä sangen
huonosti vallankumouksen käytäntöä,
joka asettaa miehensä mihin sattuu, ja
ryöppyä edelleen hurjistuneen luon-

nonvoiman tavoin, käyttämiensä välikappaleiden kohtalosta ja tarkoituksenmukaisuudesta vähääkään välittämättä.

III.

Ja niin myrsky mylvähti. Ja niin tuli punainen vallankumous.

Heitti ihmiset hujanhajan, erotti perheet, rakensi raja-aidat ystävien ja tuttavien välille. Pysäytti junat, asesti kansan, veti kuin viivottimella rintamat kautta maan, sulki toiset punaiseen piiritykseen, vangitsi toiset valkean vallan alaisuuteen.

Päästi irti kaikki intohimot, pani kiväärit päin maan laillista hallitusta ja eduskuntaa paukkumaan, kumosi kaikki oikeus-istuimet ja virkakunnat, levitti verta ja kuolemaa, kalpeaa kauhua ja punaista hävitystä. Suomen syrjäisimpiinkin metsäseutuihin. Oli kuin piritse olisi päässyt irralleen.

Mutta oli noussut myös sen valkea vastavoima. Aluksi sangen tasaväkisinä ne iskivät yhteen ennenkuulumattomalla, fanaattisella, metafyyssillisellä uskolla ja kiivaudella.

Hänet, Heikki Takaharjun, tuo äkillinen rajuilma paiskasi syrjään itse suurten tapahtumien keskustasta, miliisipäälliköksi erääseen pieneen lääninpääkaupunkiin.

Hän oli joutunut sinne aivan sattumalta. Hän oli matkustanut sinne erään vanhan koulu- ja ylioppilastoverinsa, sosialistisen sanomalehdentoimittajan Pekka Piilosen luokse joulua viettämään, mutta jäänytkin vähän pitemmäksi aikaa sinne tätä sanomalehtityössä auttelemaan, kun hänellä itsellään ei nyt muutaakaan tekemistä ollut ja kun hänen ystävänsä sensijaan täytyi nyt liikkua ympäri lääniä alituisilla agitatsioonimatkoilla.

Täten tuli Heikki seurustelemaan sangen paljon kahdenkesken hänen nuoren

rouvansa Elinan kanssa, jonka hän myös oli ylioppilas-ajoilta saakka tuntenut, joskaan tämä ei tyttönä ollessaan ollut koskaan tehnyt mitään syvempää vaikutusta häneen.

Aivan lähellä hän ei ollut koskaan ollut Pekka Piilostakaan, yhtä vähän kuin ketään muitakaan tovereitaan. Kuitenkin ne olivat tavanneet toisensa aina silloin tällöin pääkaupungissa, jonne Pekan oli ollut tapana saapua säännöllisesti pari kertaa vuodessa ja silloin pääasiallisesti ryypiskelemään.

Pekka Piilonen ei nimittäin koskaan ollut sylkenyt lasiin ja joskin hän nyttemmin oli sekä kunnan kumouksellinen että tasavaltalainen, oli hän viinakysymykseen nähden täysin yhteiskuntaa säilyttävä aines ja monarkisti, kuningas Alkoholin merkkien alla.

Myöskin kunnan kapitalisti hän oli ollut aikoinaan, perinyt isältään maalaiskauppiaalta toistasataa tuhatta ja pannut ne menemään muutamina iloi-

sina ylioppilasvuosina hyvien toverien seurassa. Elina hänestä sittemmin oli sosialistin tehnyt sekä hänet nykyiselle elämänuralleen suunnittanut.

Se olikin ollut aikoinaan sangen tarpeellista. Sillä Pekka Piilonen ei ollut hyvinä päivinään tuhlannut ainoastaan rahaa, vaan myöskin aikaa, joten hän oli herännyt takaisin jokapäiväiseen todellisuuteen yli-ikäisenä ylioppilaana, taskut tyhjinä, tutkinnot suorittamattomina.

Ettei kumpikaan näistä seikoista saattanut olla juuri minään voittamattomana esteenä Elinan sosialidemokraattiselle käännytystyölle, ei liene tarvis erikoisesti huomauttaa.

Pekka liukui siihen — ja samalla avioliittoon — mukavasti ja tasaisesti kuin taitavan koskenlaskijan pursi suvantoon.

Joulun alla hän taas oli käynyt Helsingissä juopottelemassa. Tavannut Heikki Takaharjunkin siellä, istunut jonkun illan yksissä hänen kanssaan,

juonut paljon, Heikki vähemmän, tullut liikutetuksi vanhoista koulumuistoista, kyynelöitynyt ja taputtanut olalle häntä.

— Olet sinä sentään hyvä mies, Heikki, hän oli vesissä silmin vakuuttanut, oikein hyvä mies. Mutta miksi et sinä ole oikea sosialisti? Me olemme usein jutelleet siitä asiasta vaimoni kanssa. Sinä et vielä oikein tunne häntä, mutta sinun täytyy tulla hänet tuntemaan. Hän on jalo nainen. Ja hän ihailee suunnattomasti sinua.

Samalla hän oli pyytänyt Heikkiä jouluksi heille. Heikki oli kiittänyt eikä ollut tiennyt aluksi, mitä ajatella.

Että hänestä juteltiin, että jollakin jossakin oli hänen suhteensa mielenkiintoa, että joku ylipäänsä näki vaivan ajatella ja muistaa häntä!

Se oli uskomatonta.

Hän oli aina ollut niin yksin.

Jo ensimmäisinä ylioppilasvuosinaan hän oli vanhempiensa kuoleman jälkeen myöskin kotikylästään täysin vieraan-

tunut. Kukaan ei ollut lähellä hänen sydäntään. Kuinka siis joku toinen olisi saattanut pitää hänestä, vieläpä ihaila häntä?

Eihän se voinut olla totta. Täytyihän sen olla vain sananparsia, vain juopon jaaritusta.

Kuitenkin kiinnitti se hänen mieltään. Ja kun kutsu myöhemmin, Pekan kotikaupunkiin palattua, tapahtui myöskin kirjeellisesti ja molempien puolesta ei hän epäillyt enää hetkeäkään, vaan matkusti.

Hänellä ei mielestään ollut yksinkertaisesti varaa lykätä luotaan niin paljoa henkilökohtaista ystävällisyyttä.

Matkallaan junavaunussa hän koetti palauttaa mieleensä, mitä hän muisti Elinasta.

Paljoa se ei ollut, vain joku pilkahdus, vain joku ilme, ele tai äänenväre silloin tällöin. He olivat sattuneet yhteen josakin ylioppilaskokouksessa. Elina olisi mielellään tahtonut puhua hänen kans-

saan yhteiskunnallisista asioista, Heikki vastailut vain harvaksen ja yksikantaan, sillä se oli tapahtunut ennen hänen Venäjän-matkaansa, eikä Heikki vielä silloin ottanut uskoakseen oikein naisten aatteellisiin harrastuksiin.

Toisen kerran hän oli tavannut Elinan sattumalta kadulla Suomenlinnan kapinan aikana, jolloin tämä oli ollut kuin poissa suunniltaan, puhunut kuin kuumeessa, huitonut käsillään ja kääntynyt heti hänen kanssaan kävelemään.

Elina oli jo silloin ollut kiihkomielinen sosialisti. Hän tunsu henkilökohtaisesti kapteeni Kockin, hän oli ihastunut Jean Boldtiin, hän oli innostunut Krapotkiniin hän katsoi uuden ajan aamun juuri tällä hetkellä Suomenlinnan pattereilta koitavaksi.

Heikkiin oli hänen innostuksensa vaikuttanut yksinomaan vastenmielisesti. Siinä ei ollut hänen mielestään järkeä pennin edestä ja kaikki, missä ei ollut

järkeä, oli uppo outoa hänen henkiselle olemukselleen.

Niin, ja sitten hän oli tavannut vielä pari kertaa Elinan . . .

Mutta paljon pysyvämmin kuin nuo ohimenevät tapaamiset oli hänen mieleensä jäänyt eräs tämän tummansinisien silmien vilpittömän, luottavainen katse ja hänen toverillinen kädenlyöntinsä, joka oli luja ja kiinteä kuin hyvän kasvinkumppanin.

— Tuo on luotu miehen toveriksi! hän oli jo silloin ajatellut ja samalla ihmetellyt, miksi tuo punaposkinen, pellavatukkainen, tanakkatekoinen ja hiukan pystynäinen hämäläinen tyttö ei tehnyt vähintäkään eroottista vaikutusta häneen.

Mutta se mahtoi juuri johtua Elinan yhteiskoulumaisesta toverillisuudesta, jota Heikki kammosi, sillä hänen oma nais-ihanteensa oli vielä silloin romanttinen, diabolinen, daimoninen. Niin he olivat jääneet eroottisesti aivan vieraksi toisilleen.

Elina oli mennyt naimisiin rappiolle menevän ylioppilaan Pekka Piilosen kanssa ja Heikki jäänyt uskolliseksi haaveelliselle nuorukais-ihanteelleen, jolle hän ei löytänyt mitään vastaavaisuutta todellisuudessa.

— On se aivan ikuinen ihme, hän oli tuossa junavaunussa nykytellessään ajatellut, miten vaikea tuo kysymys on minulle ollut ja miten helposti sen toiset näkyvät ratkaisevan.

Niinkuin esim. tuo Pekka Piilonenkin! Tuhlaapas ensin peritty omaisuutesi, porsastapas ensin Helsingin ummet ja lammet, ja kun tiukka paikka tulee, naipas sitten tuollainen kunnan tyttö, ei tosin rikas, mutta kuitenkin ratsutilallisen tytär ja ainakin muutamien kymmenientuhansien omistajatar!

Miksi en minä häntä nainut? Miksi en minä olisi häntä saanut yhtä hyvin kuin Pekkakin?

Naama ei ole meillä kummallakaan toistaan koreampi, hän juo, minä olen

miltei raitis, hän on pelkkä riemu-ylioppilas, minulla taas on lainopillinen tutkinto ja säädyllinen virka-ura takanani. Mutta se on onni yksillä, kesä kaikilla, jos sitä nyt yleensä on minään onnena pidettävä.

Taitaa olla vika siinäkin, että rakkaus on ollut aina minulle vain pelkkä ruumiillisten vaistojen ja älyllisen intohimon, ei koskaan sydämen asia.

Ymmärränhän minä, ett'eivät naiset voi sellaisesta pitää.

He tahtovat aina sekoittaa rakkauden huumaavaan, siniliekkiseen, tulikukkaiseen taikapataan sitä omaa imelää, tunteellista, hentomielistä siirappiaan, ja sitä minä en tahdo. Siksi jäänenkin ikuisesti vanhaksipojaksi . . .

Mutta näin ajattellessaan hän ei kuitenkaan voinut olla toteamatta nyt, kuten jo niin usein ennenkin viime vuosina pienen, hiuksenhienon epäilyn hiipimistä aivoihinsa.

Mitä jos hän kuitenkin oli erehtynyt?

Mitä jos se sittenkään ei ollut pelkkää siirappia tuo hänen niin halveksimansa tunteellisuus ja mitä jos monet tärkeät, ehkä tärkeimmät elämän-arvot vielä olivatkin hänelle tuntemattomia?

Turhia!

Hän puhalsi ne pois mielestään kuin saippuakuplat.

Mutta ne tulivat takaisin, ne väreilivät kaikissa sateenkaaren väreissä, ne keinuivat hänen sielunsilmiensä edessä, ne heijastelivat aivan uudella, tarumaisella, pienoiskoristeellisella tavalla hänelle ennaltaan hyvinkin tuttuja elämänilmiöitä . . .

Ja tuon kaiken olivat saaneet aikaan vain nuo yksinkertaiset lavertelevan juoppolallin sanat: — — »Hän on jalo nainen.» — — »Sinun täytyy tulla hänet tuntemaan.» — — »Hän ihailee sinua.» — —

Heikki oikein harmistui tuon huomattessaan!

Mokomakin koulupoika! Eikö tuo haaveksivan, kuutamossa kuvahtelevan

toverikuntalaisen psykologia siis koskaan karissut pois hänestä?

Hän koetti väkivalloin karkoittaa nuo ajatukset, sytytti savukkeen, ja pakotti itsensä keskusteluun lähimmän matkakumppaninsa kanssa.

IV.

Mutta sitä kriitillisempänä hän sitten ilmestynytkin matkansa päämäärään, tuohon pieneen lääninpääkaupunkiin, joka samalla oli hänen vanha koulukaupunkinsa.

Elina oli häntä asemasillalla vastaan-ottamassa. Vaikutus, minkä hän heti ensi silmänräpäyksessä teki Heikkiin, oli odottamattoman miellyttävä.

Elina oli entisestään laihtunut, hoi-kistunut, hienostunut. Hän oli ikäänkuin kasvanut, hänen tummansiniset silmänsä olivat entisestään vain suuren-tuneet ja syventyneet, hänen kasvon-piirteensä älyllistyneet ja täsmällisty-neet. Sitäpaitsi hän oli hyvin puettu,

osasi kantaa pukunsa, käyttäytyi hillitysti ja puhui täsmällisesti.

Koko hänen olennostaan uhosi niin sivistyneen, niin kehittyneen ja itsetietoisien maailmannaisen varmuus, ettei Heikki, joka ei lähes kymmeneen vuoteen ollut nähnyt häntä, voinut olla siitä iloisesti hämmästyttä.

Hän tulkitsikin parilla enemmän tai vähemmän sirostetulla sanalla julki tuon vaikutuksensa. Elina taas otti vastaan hänen kohteliaisuutensa aivan luonnollisella, vaivautumattomalla hymyllä, jolta ei puuttunut toverillisuutta, mutta ei myöskään naisellista viehkeyttä ja tyytyväisyyttä.

— Tervetulemaan! hän virkahti. Toivon, että viihdytte täällä. Mieheni on tosin poissa ja tulee vasta huomenna. Mutta minä olen sensijaan valmistanut päivälliseksi erään toisen iloisen tapamisen teille.

Hänen kädenlyöntinsä oli luja ja kiinteä kuten ennenkin. Mutta hänen ää-

nensä oli entistä helakampi, hänen naurustaan niinkuin koko hänen olennostaankin särmät pyöristyneet ja henkevoityneet.

— Minulle oli tämä jo kyllin iloinen tapaaminen, Heikki siihen kohteliaasti huomautti. Mutta saako olla utelias?

— Ei. Se on yllätys. Näytätte epäilevältä? Saattepa nähdä, että tulette olemaan tyytyväinen.

Se oli todellakin yllätys Heikille. Sillä tuskin he olivat Elinan kotiin saapuneet, kun sinne ilmestyi myöskin prof. Talvio, entinen pappilan maisteri ja Heikin ensimmäinen opettaja ja ohjaaja opintielle.

Hänkin oli matkalla joululomalleen, jonka hän oli tällä kertaa päättänyt viettää vanhan isänsä luona kotipitäjässään. Hänen vaimonsa ja lapsensa olivat jo viikko sitten sinne matkustaneet.

Ukko oli jo vanha, kappaleen yli seitsemänkymmentä, mutta vielä terve ja

nuorekas kuin tervaskanto. Ei tiennyt kuitenkaan enää, milloin oli elonmitta täyttyvä hänelle, ja siksi oli suku päätännyt viettää tätä joulua vielä viimeisen kerran yhdessä hänen ympärillään kotoisen kurkihirren alla.

Hän oli vain läpimatkalla tässä kaupungissa, johon junamatka loppui ja josta hevoskyyti alkoi.

Hän oli tullut jo aamujunalla. Hän aikoi matkustaa vielä samana iltana. Hän oli pysähtynyt tänne muutamaksi tunniksi vain toimittaakseen eräitä asioitaan ja tavatakseen paria vanhaa tuttavaansa lyseonlehtoria.

Heikki katseli häntä hänen puhuessaan.

Paljon oli maisterikin muuttunut muinaisesta. Pois oli haihtunut entinen hilpeä hymy hänen huuliltaan, kadonnut kasvojen reipas ja avoin ilme, nenänvarsi ohennut, silmät pieniksi, teräviksi, pistäviksi kultakakkuloittensa taakse sirsityneet, koko mies ikäänkuin kellahtanut ja kuivahtanut.

Häntäkään ei Heikki ollut enää varmaan puoleenkymmeneen vuoteen tavannut. Eikä oikein tavannut silloinkaan, kadulla vain hyväpäivä sanottu ja pysähdytty hetkiseksi juttelemaan.

Olivat kellahtaneet ja kuivahtaneet myös jonkun verran hänen ennen niin iloisesti eteenpäin ryntäävät, taistovalmiit aatteensa ja yhteiskunnalliset ihan-teensa.

Ennen hän oli kuulunut porvarillisten puolueiden äärimmäiseen vasempaan siipeen, nykyään hän tuskin ollenkaan otti enää osaa politiikkaan. Hänestä oli tullut kirjaimellinen »kateederisocialisti».

Sellaisena hänelle oli jo kerran — jossa-kin radikaalisessa tähtiyhtymässä — tarjottu senaattoripaikkaakin, mutta oli hän siitä erään tilastotieteellisen tutkimuksensa vuoksi kieltäytynyt.

Hänellä ei näyttänyt olevan aavistus-takaan nykyisestä tilanteesta. Kun Heikki päivällisten kuluessa siitä huomautti, ja vaarasta, mikä uhkasi sekä

hallitusta että eduskuntaa, hän sai oaksseen vain säälivän silmäyksen noiden oppineiden ja itsetietoisten kultakakkuloin takaa.

— Ei ne uskalla, selitti prof. Talvio. Heitä kohtaisi kuitenkin kaikkien sivistyneiden piirien yksimielinen passiivinen vastarinta.

Kuinka? Kumota hallitus ja eduskunta? Sen he jättäisivät kauniisti tekemättä. Heidänhän täytyisi silloin itsensä ruveta maata hallitsemaan, eikähän siihen kelvannut kuka tahansa. Siihen vaadittiin tietoja ja taitoja, joita ei voinut otaksua olevan meidän sosialisteillamme.

— Mutta elleivät he välitä tiedoista eikä taidoista? uskalsi Heikki siihen vielä huomauttaa.

Elleivät he välittäisi myöskään sivistyneiden piirien passiivisesta vastarinnasta? Jos he panisivat toimeen oman vallankumouksellisen yhteiskuntajärjestyksensä? Jos he menettelisivät kuin Venäjän bolshevikit?

— Venäjällä se vielä voi käydä päinsä, mutta ei meillä, väitti prof. Talvio järkähtämättömänä. Suomi on sentään kulttuuriyhteiskunta.

Ja ketkä täällä sitten neuvostotasavallan muodostaisivat? Eivät suinkaan Suomen työväki ja venäläiset sotilaat!

— Ehkä nekin. Mutta sitäpaitsi on täällä vielä punakaartit olemassa.

— Yhtyvät varmasti valkokaarteihin, jos tosi tulee.

— Mikä tosi?

— Kysymys venäläisen sotaväen maasta karkoittamisesta.

Prof. Talvio kertoi jutulleensakin heidän johtomiestensä kanssa. Ei ollut mitään pelkoa kansalaissodasta. Kaikki tulisivat olemaan isänmaan suuressa asiassa yksimielisiä.

Ja Heikki sai osakseen äskeistä vielä ylempää heitetyn, opettavaisen ja poliittisesti kasvattavaisen katseen, jota mestaroiva, kuivakiskoinen äänenpaino oli tarkoitettu vielä enemmän korostamaan.

Kun ei hänkään ei omasta puolestaan tuntenut mitään syvempää halua ruveta mielestään soaistua ja jälleljäänyttä yliopiston-opettajaa sen enemmän ajan ankarasta jännityksestä valistamaan, kuivui keskustelu siitä asiasta. Sammunut tulivuori! hän vain itsekseen ajatteli. Kalkkeutuneet aivot, vanhoihin uriinsa lyöpynet ajatukset! Tuota ei vallankumous voi käyttää muuna kuin vaununrasvana tai raivaamiensa peltojen väkevöittämiseksi.

Mutta samalla johtui hänen mieleensä, ettei hän ollut itsestäänkään enää niin aivan varma, mihin hän kelpasi ja mihin tuo suuri, huumaava, huikaiseva juhlahetki saattoi käyttää häntä.

Siksi hän pidätti kaikki pilkalliset huomautukset, jopa mahdollisuuden mukaan ajatuksetkin, antaen vain kunnioittavilla päänliikkeillä pontta entisen opettajansa mielipiteille ja vilkaisten vain silloin tällöin Elinaan, joka oli

ikäänkuin jättänyt heille näyttämön ja siirtynyt itse kulissien väliin.

Kaikesta päättäen nautti juuri Elina enemmän tästä tapaamisesta kuin kumpikaan sen osalliset päivällisvieraat.

Ja ensimmäistä kertaa Heikin elämässä välkähti silloin hänen sielusaan, että tuossahan oli hänen edessään ilmi-elävänä todellisuudessa ainakin osa sitä romanttista, diabolista naisihannetta, jota hän nuoruudestaan saakka oli kantanut povessaan.

Hehkuttajatar, hävittäjätar, miesten päänmeno, nauttijatar, naurajatar, naaras-ilves heidän sukupuoli-surmaisten keskinäisten sankarikamppailujensa! Eikö hän ollut tuossa? Eikö hän ollut tahtonutkin tahallaan heitä kahta vastakkain omien silmiensä alla taisteluun usuttaa?

Eikö helkähtänytkin ilkamoiva ilo hänen äänessään. Eikö kareutunutkin kaukaa viisas Monna Lisan hymy hänen silmissään ja hänen huulillaan, kun hän

teeskennellyn viattomana hoiteli moitteettomasti emännäntehtäviään ja samalla valitsi heidän kummankin rauhalleen vaarallisimmat puheen-aineet?

Heti seuraavassa hetkessä Heikin kuitenkin täytyi noille lennähtäneille mielikuvilleen herttaisesti hymähtää.

Elinako daimoni? Elinako Monna Lisa? Elinako miesten päänmeno? Tuo jätterä, vaaleatukkainen hämäläistyttö, jonka hän hyvin tunsi, jonka sukuperän ja sielullisen kehityskulun hän taisi kuin viisi sormeaan?

Naurettavaa! Ei, eihän hänessä ollut eikä voinut olla mitään salaperäistä, jännittävää, rikosromanttista.

Kuinka hän, Heikki Takaharju, saattoi järkevänä miehenä edes hetkeksikään antautua mokomiin kuvitelmiin! Mutta se mahtoi johtua siitä, että hän ei niin pitkään aikaan ollut naisten kanssa seurustellut ja että hän oli kuin korpjen erakko, jonka sydän on altis sykähtä-

mään heti ensimmäisen eteentulevan helman heilahduksesta.

Jotakin tuosta vaikutuksesta jäi kuitenkin pysyväksi Heikkiin. Eikä hän voinut olla itselleen tunnustamatta, että sillä oli oma osansa hänen merkilliseen viipymiseensä Piirilosen perheessä, jonka vaivattomaan ilmakehään hän tuudittautui, siksi kuin punainen vallankumous kuin äkillinen pyörremyrsky hänet herätti siitä.

Hänen ensimmäinen ajatuksensa oli silloin luonnollisesti matkustaa Helsinkiin ottamaan selvää tilanteesta, ja mikäli mahdollista, myös vallankumouksen johtajille palveluksiaan tarjoamaan.

Mutta Pekka pyyteli niin toverillisesti ja Elina katsoi niin kauniisti häntä jäämään heille, että hän tahottomattaankin tuli heitä totelleeksi ja päätti pysytellä vielä ainakin muutamia päiviä täällä ja täältä syrjästä tapausten juoksua tarkastella.

Täällä oli tilanne vielä epäselvä. Ei

tiedetty, kenelle kaupunki kuului oikein, punaisille vai valkoisille, jotka kulkivat vain kyräten karsaasti toisiaan, kummankaan puolen ryhtymättä mihinkään vihollisuuksiin tai väkivallantöihin.

Parin päivän perästä oli tilanne siinä suhteessa selvä. Kaupunki kuului punaisille. Mutta mitä enemmän se taas alkoi selvetä koko maahan nähden, sen alemmaksi painui Heikin mieli ja sen onnellisemmaksi salliman oikuksi hän katsoi sattumaa, että hän oli täällä eikä esim. pääkaupungissa.

Siellä hän olisi tietysti periaatteilleen uskollisena syöksynyt suinpäin vallankumouksen kuohupäihin. Täällä hän sensijaan saattoi pysyä rauhallisena syrjästäkatsojana ja sovittaa tilanteen mahdollisten muutosten mukaan menettelytapansa.

Mutta taaskin hän tunsi jo edeltäpäin, millaiseksi se käytännössä tulisi muodostumaan. Samanlaiseksi kuin Suomenlinnan kapinan aikana! Sillä taaskaan

hän ei täysin luottanut asian onnistumiseen.

Tämä ei sittenkään vielä ollut hänen hetkensä, ei hänen suuri hetkensä, tunsihan.

Vallankumouksen ensimmäinen ehto oli, että sen täytyi onnistua. Vain silloin se merkittiin historialliseksi vapausliikkeeksi, jolla vielä myöhäiset sukupolvet tulisivat hurraamaan.

Vallankumous, joka ei onnistunut, oli rikos, oli valtiopetos. Sellaisessa ei ollut hyvä olla mukana kenenkään, joka edes hiukan välitti nykyisestä ja varsinkin kuolemanjälkeisestä elämästään ja kansalaiskunnistaan.

Kuitenkaan ei Heikistä ollut aivan vastenmielistä, että hänelle tarjottiin ja melkein väkijonolla tyrkytettiin milii-sipäällikön paikka tuossa rauhallisessa pikkukaupungissa.

Virkahan oli hänen nähdäkseen verrattain viaton. Vaikka vallankumous epäonnistuisikin — kuten hän varmasti

luuli sen epäonnistuvan — ennättäisi siitä aina pujahtaa ajoissa piiloon, eikä siitä missään tapauksessa arvattavasti kaula menisi.

Mutta voihan olla, että hänen luulonsa pettäisikin ja vallankumous onnistuisikin . . .

Silloin oli aina hyvä, että oli ollut edes kannaksilla mukana siinä. Sieltä oli aina helppo sitten sepipajulle tai itse kuskipukillekin istahtaa.

Aivan itsekkäisyydestä vapaat eivät olleet siis suinkaan ne vaikuttimet, jotka saivat Heikin edes näin takalaidalta vallankumoukseen osaa ottamaan. Kuitenkin ne olivat täysin hänen sisäisen olemuksensa mukaiset, jossa kyllä piili eräät suuret mahdollisuudet epäitsekäeseen uhrautuvaisuuteen, jopa sankarillisuuteen ja marttyyriuteenkin, mutta ainoastaan kylmän, kirkkaan järjen puitteissa eikä sokean, surmansuuhun syöksyvän innostuksen.

Hän tahtoi voittaa, ainakin että

hänen asiansa voittaisi, samalla kuin hän itse sortuisikin. Ja siksi hän otti vallankumoukseen osaa vain toisella jalallaan, sillä hän tiesi, että jos se menisikin, hän vielä toisellakin tulisi sangen hyvin tämän maailman läpi tanssahtelemaan.

Mutta hypätä tasakäpälää iankaikkisuuteen, asian vuoksi, jonka onnistumisesta tai oikeudesta — Heikille ne kaksi käsitettä olivat yksi — ei ollut täysin vakuutettu?

Ei kiitoksia. Siihen hänellä ei ollut vähintäkään halua, mutta koska sitä näytti olevan sen enemmän muilla, teki hän mielellään tilaa tuhmemmille.

V.

Jos Heikki oli ottamalla vastaan milii- sipäällikön viran tarkoittanut todellakin mukavan riippuverkon tai kaikille tahoille vapaan tähtäystornin hankkimista itselleen, hän näytti ainakin aluksi siinä täydellisesti onnistuneen.

Virka ei tuottanut hänelle juuri mitään työtä eikä myöskään mitään edesvas- tuuta. Kaupunki oli täysin rauhallinen, sotarintamat olivat siitä kaukana, ei sattunut mitään epäjärjestyksiä ja milii- silaitoksella kävi kaikki vanhan mallin mukaan.

Porvaristo »kenkkuili» täällä tietysti niinkuin kaikkialla muuallakin, työpai- kat pysyivät lakossa, kuten virastot, koulut ja useimmat kauppapuoditkin,

mutta yleiselle järjestykselle oli niistä siten vain sen vähemmän häiriötä ja muuhan ei Heikkiä viran puolesta liikuttanut.

Kaikki valta kuului itse asiassa punakaartille, nimeksi lääninvaltuutetuille. Heikillä ei ollut muuta tehtävää kuin katsoa päältä, kuinka maata hallittiin, ja toimeenpanna Suomen sosialistisen tasavallan määräyksiä.

Eikä aluksi myöskään muuta edesvastuuta.

Tietysti tapahtui täälläkin koko joukko valtiollisia vangitsemisia. Mutta osaksi suoritti ne punakaarti itse, osaksi siirrettiin vangitut heti lyhyen alustavan kuulustelun jälkeen lääninvankilaan, joten Heikin vastattavina olevissa milieusikopeissa oli vain aina ohimennen muutamia kaupungin porvarillisia mahtihenkilöitä.

Hän puolestaan koetti tehdä oleskelun heille siellä niin mukavaksi kuin suinkin, piti silmällä, ettei kukaan saanut loukata

eikä tehdä väkivaltaa heille, ja luovutti heidät hyvin mielellään vankilan viranomaisten haltuun, milloin kaikkivaltias punakaarti katsoi hyväksi niin.

Myöhemmin muodostui täälläkin val-lankumouksellinen oikeus-istuin, mutta sen kanssa oli Heikillä vieläkin vähemmän tekemistä.

Mitään murhia ei tapahtunut eikä varsinaisia ryöstöjäkään, paitsi luonnollisesti yhden tai toisen omaisuuden ja tavaramalain, »kansallistuttamista», mikäli punakaarti piti sitä omille tarpeilleen välttämättömänä.

Siinäkin suhteessa ei siis mikään miliisipäällikön syvää rauhaa häirinnyt. Hän oli kaupunkiin ja kaupunki häneen sangen tyytyväinen.

Heikillä oli nyt hyvää aikaa tarkastella ympäristöään.

Ei niin, että hän olisi voinut taikka tahtonut edes jokapäiväistä kanssakäymistään laajentaa: syvä juopa oli jo hänen virkansa takia hänen ja kaikkien

porvarillisiin puolueisiin lukeutuvien kansalaisten välille kiinnitetty. Mutta kaupunkiin itsensä, missä hän ei ollut käynyt sitten kouluvuosiensa, ynnä sen lähimpään ympäristöön liittyivät tuhanet muistot hänellä, jotka nyt aina tuoreempina ja elävämpinä alkoivat nousta esiin hänen sielunsa onkaloista.

Jokaiselta kadulta ja kujalta kangastuivat pitkat kuvasarjat, joka pihalta ja aukiolta, joka puusta ja puistikosta tulvehti häntä vastaan muistoja ja toiveita, mielikuvia ja ajatuksia, joita hän tuskin olisi omikseen tunnustanut, elleivät ne olisi olleet niin selvästi merkityt hänen silloisella, kömpelöllä ja naivilla puumerkillään.

Hyvä Jumala, mikä koulupoika, mikä maalaispoika, mikä mökinpoika hän oli silloin ollutkaan!

Ujo kuin unelma, ahmatti kuin ensipolvi, määrätön eteenpäin pyrkivässä, suurtoihin tähtäävässä sankarillisuudessaan, mässäjä oman onnensa kun-

nianhimoisten valloitusten ja haaveellisten, etäältä siintävien pilvilinnojen, joiden itsevaltainen isäntä hän yksin oli.

Mihin olivat ne nyt kaikki haihtuneet? Mitä oli hänestä tullut, mitä oli jäänyt jällelle tuosta kaikesta elämän kovan todellisuuden sitä koskettaessa?

Ei mitään, taikka mikä oli melkein pahempi vielä, ei juuri mitään. Vain siipirikko lintu, joka ei uskaltanut lentää enää, vain vallankumouksellinen, joka ei uskaltanut tehdä enää vallankumousta, ainoastaan katsoa syrjästä ja odottaa, siksi kuin muut tekisivät sen ja poimisivat kastanjat valmiiksi tulesta hänelle.

— Hyvä on toisen housuilla tuleen istua, hymähteli hän noissa mietteissään katkerasti itsekseen.

Mutta mitäs tehdä, kun ei omiakaan ollut, ei uskoa, joka vuoret siirtää, ei innostusta, jolla juostaan vaikka päänsä seinään, eikä yleensä niitä kannattavia elämän aatteita ja ihanteita, jotka kysyvät vain tekoja eivätkä tuloksiaan!

Silloin oli parasta istua miliisipäällikkönä koulukaupungissaan ja miettiä kaiken katoavaisuutta.

— Niin se käy, kun sydän kuolee, yritti hän vielä ajatella.

Mutta sitten pälkähti hänen päähänsä, ett'eihän hänen sydämensä ollut koskaan elänytkään. Hänessä oli elänyt aina vain pää ja mikä päästä lähti, eivät koskaan sydämen syvemmät tunteet ja intohimot.

Siinä suhteessa oli jo esim. Pekka Piilonen edellä häntä. Pekalla oli ollut nuoruudestaan saakka ainakin juomisen intohimo, jonka hän on ehkä sittemmin oli moniksi muiksi paljon henkevämiksi vaistoiksi ja mielihaluiksi, tunteiksi ja tunnelmiksi jalostanut.

Ilmankos hän oli saanutkin niin kauriin ja kunnollisen elämänkumppanin, joka tietysti hetkestä hetkeen, viikosta viikkoon, vuodesta vuoteen jatkaa tuota jalostamista.

Ja niin oli hänestä, tuosta juoppo-

retkusta, lopuksi tuleva lämmin, laaja, monipuolisesti kehittynyt persoonallisuus, sillä aikaa kuin hän, Heikki, säännöllinen, sääntillinen ihminen ja kunnan virkamies, kuihtui ja kuivettui pois kuin mätä, madonsyövä oksa elämänpuussa.

Oliko se oikein?

Epäilemättä se ei ollut oikein. Mutta elämä olikin suurin väärintekijä, arpajaisonnenetar, rulettiruhtinatar, noppapelikuningatar, joka tuhiasi suosiotaan tai epäsuosiotaan kokonaan asianomaisen arpojan sisäiseen arvoon ja kunniaan katsomatta. Eikä sitä oikeutta tainnut saada sen enempi tuonen tuollapuolenkaan, ei taivaassa eikä helvetissä.

Se oli väärin, hyvin väärin. Mutta ne, jotka onnistuivat, pitivät sitä korkeimpana jumalallisena viisautena.

Aina hän ei kuitenkaan niin metafyyllisiä ajatellut. Varsinkin silloin, kun hän yksin kierteli tuota vanhaa, autiota, tyhjäkatuista koulukaupunkiaan — oli-

kin liikkumiskielto klo 8:n jälkeen — sulivat kaikki hänen vaikutelmansa ja mietelmänsä vain yhtenäiseen, surunvoittoiseen mielialaan, jonka epämääräinen keskipiste oli Elina ja joka siitä säteili ja sitä kiersi kuin tähtisumu.

Rakastiko hän ehkä Elinaa?

Eihän tiennyt edes, mitä rakkaus oli, kuinka hän olisi voinut sitä määritellä?

Mutta Heikki tunsi, että hänen oli hyvä olla hänen lähellään ja hänen ilmakehässään, hyvä olla koko tässä kaupungissa ja tässä olotilassa. Parempi kuin mitä hänellä oli ollut missään pitkään aikaan, ehkä milloinkaan.

Toivoiko hän ehkä Elinan rakastavan häntä?

Mahdollisesti hänellä oli ollut tänne tullessaan ja vielä täällä-olonsa ensi päivinä joku tuollainen salainen, tuskin hänen omille sielunsilmilleenkään havaittava aamunkajo sydämensä syvimässä. Mutta se oli sikäli pimentynyt, mikäli hän oli tuon talon ainakin ulkonaisesti

kaikinpuolin onnelliseen ja kadehdittavaan perhe-elämään tutustunut.

Että se olisi ollut yhtä onnellista sisäisestikin, sitä hän ei ollut ensin tahtonut millään myöntää hänen itserakkautensa, jolle oli mieluista kuvitella Elinaa sisäisesti särkyneenä, traagillisen, tummanylhäisen elämänmurheen täyttämänä, joskin syvän melankolian taltuttamana poikkeusluonteena, kamppailevana liian ahtaan ja arkipäiväisen ympäristönsä kanssa, onnettomana avioliitossaan.

Mutta kun ei tuokaan mielikuva ollut saanut mitään tukea silminnähtävästä, järjin jännitettävästä todellisuudesta, hänen oli vähitellen täytynyt luopua siitäkin ja ottaa vastoin tahtoainkin uskoakseen, ettei Elinaa vaivannut itse asiassa mikään, että hän päinvastoin oli varsin tyytyväinen sekä sisäiseen että ulkonaiseen elämäänsä ja ettei siinä missään tapauksessa ollut Heikille muuta kuin korkeintaan hyvän ystävän sija valmistettu.

Epäilemättä oli tuo huomio ollut aluksi hänelle jonkun verran nöyryyttävä.

Mutta järkevämmin ajatellen hänen oli kuitenkin täytynyt tunnustaa itselleen, että oli hyvä niinkuin oli ja ettei voinut toisin ollakaan.

Mikä oikeus hänellä oli pyytää enempää elämältä?

Eihän hän ollut sille koskaan enempää antanutkaan. Hän ei ollut koskaan sille antanut sydäntään, siksi hän ei ollut myöskään siltä koskaan saanut sydäntä. Hän oli antanut vain järkensä ja mielikuvituksensa, siksi oli myöskin elämä hajautunut hänelle vain pelkiksi älyllisiksi ajatuksiksi ja mielikuviksi.

Mutta arvoitukseksi hänelle joka tapauksessa jäi, kuinka Elina sittenkään saattoi miestänsä täydellä olennollaan rakastaa ja olla hänelle uskollinen elämässä ja kuolemassa.

Siihenkin hän oli saapa eräänä päivänä selityksen.

Pekka, joka ei vallankumouksenkaan aikana suinkaan ollut luopunut tavallisista elämäntavoistaan ja piti sanomalehtensä toimituksessa vakinaista punssi-varastoa, oli kerran saanut houkutelluksi Heikinkin paheenpoluille, joilta he olivat palailleet kotiin vasta kauan jälkeen puoli-yön.

Elina oli ollut eteisessä heitä vastaanottamassa. Heikki, joka oli ollut ensikertaa mukana tällaisessa, oli pelännyt ikävää perhekohtausta.

Mutta kaikkea muuta! Elina oli pistänyt vain kätensä herttaisesti Pekan kainaloon ja johdattanut hänet sänkykamariin, missä heidän viisivuotias tyttärensä oli herännyt juuri ja ojenteli unenpöppörössä pieniä, valkeita kätösiään. Heikkikin oli saanut ikäänkuin armosta olla läsnä tuossa kohtauksessa.

Se oli kestänyt vain muutaman minuutin, mutta tehnyt Heikkiin pysyvän ja miltei pyhän vaikutuksen.

Lapsi? Niin, siinä oli mysteerio, jota hän ei tajunnut ja jonka takaa saattoi aueta vielä monta samanlaista salaovea.

Lapsi? Niin, arvattavasti se oli se, joka yhdisti heitä.

Eikä Heikki voinut unohtaa, kuinka helakalta Elinan ääni oli soinnahtanut hänen pyytäessään isää tuon pienen vuoteen ääreen kumartumaan, eikä myöskään, kuinka Pekan hutikkaiset kasvot aivan kuin sisäisestä valkeudesta kirkastuneet, kun hän oli kohottanut lasta koholle ja sitä äidin kielloista huolimatta hetkisen edestakaisin käsivarsillaan tuudittanut.

Tuossa oli jotakin, joka meni hänen ymmärryksensä ulkopuolelle, tajusi Heikki. Tuossa oli kappale sitä maailmaa, joka ei ollut järjellä eikä epäilyllä, vaan uskolla ja autuudella mitattavissa.

— Hän on hyvä vaimo, oli Pekka vakuuttanut heidän jälleen sänkykamarista poistuessaan. Eikös olekin? Ei koskaan yhtään pahaa sanaa. Ja minä

olen suuri sika, mutta hän tietää sen ja siksi hän ei suutu minulle.

Kaivanut vielä sitten viimeisen punssi-puolikkaan taskustaan, jonka hän oli säästänyt kotitarpeikseen, hommannut lasit, istuttanut Heikin salin sohvaan, saattanut vaimonsa hänen vierelleen ja pakottanut heidät keskenään kilistämään.

— Terve! hän oli sanonut. Teidän kahden pitää tulla lähemmiksi tuttaviksi.

Heikin ja Elinan silmät silloin sattuneet toisiinsa, Heikin varovaisina, tarkastelevina, vähän epävarmoina, Elinan suurina ja säteilevinä niinkuin itse avomielisyyttä.

— Mielelläni, oli Heikki kumartanut.

— Minä puolestani olen sitä jo kauan odottanut, siihen Elina rakastettavasti vastannut.

— Ja minä olen teille kummina, Pekka vielä ehdotustaan vahvistanut. Ja se valehtelee, joka väittää, että kahta parempaa ihmistä olisi koko maailmassa.

VI.

Noita ja muita asioita mietti Heikki nyt illalla Elinan kanssa pitkin kuuraisen puiston polkua äänettömänä vaellellessaan.

He olivat ruvenneet tekemään aina useammin yhteisiä kävelymatkoja kaupungin läheimpään ympäristöön, toisen aamupäivällä heti kahvin juotuaan, toisen ehtoopäivällä ennen illallista. Aamupäivällä seurasi myöskin Pekka tavallisesti heitä, ei kuitenkaan etemmäksi kuin siihen kadunkulmaan, mistä tie kääntyi hänen lehtensä toimitukseen.

Illalla hän oli jo siihen aikaan toimituksessa, jossa oli nykyään tavallista kiireellisempää, kuten hän väitti vaimolleen.

Heikki tiesi kyllä nuo kiireet, vaikka hän visusti karttoi niistä puhumasta.

Kiireellistä juopottelua eikä mitään muuta! Ja missä seurassa? Parin epäilyttävän, porvariston alimmalle asteelle lukeutuvan yksilön kanssa, joista toinen oli entinen nimismies, toinen asemakirjuri, ja jotka kumpikin olivat pienen viinatilkan vuoksi taipuvaisia senverran poliittisista periaatteistaan tinkimään, että suostuivat näin salaviihkaa ja kenenkään näkemättä juomaan hänen punsiaan. Niin, ja sitten vielä paikallisen punakaartin päällikkö Ryykkö Pällinkorva itse, entinen kuritushuonevanki, joka jo marraskuun punaisen viikon aikana oli johtamiensa joukkueiden väkivaltaisuuksien vuoksi tullut tunnetuksi pitkin maakuntaa.

Heikki oli ensi hetkestä saakka tuntenut syvää vastenmielisyyttä häntä kohtaan. Hänen oli virkansa vuoksi tosin pakko tavata häntä silloin tällöin, mutta hän kieltäysi ehdottomasti ole-

masta sen ulkopuolella hänen kanssaan missään tekemisissä.

Soma seura todellakin! Mahtoikohan Elina siitä tietää mitään?

Tuskin, sillä siinä tapauksessa hän arvattavasti ei olisi sallinut sitä. Eikä Heikki oikein ymmärtänyt Pekkaakaan, kuinka tämä, joka itse sentään oli sivistynyt ja selvänä ollessaan sangen hienotunteinenkin mies, saattoi ollenkaan tulla toimeen mokoman sakin kanssa.

Muuten ei Heikillä henkilökohtaisesti suinkaan ollut noita Pekan elämäntapoja vastaan mitään valittamista.

Juuri täten hän pääsi vaivattomasti näille kahdenkeskisille kävelyretkilleen Elinan kanssa, mikä kaikesta heidän suhteensa epäeroottisesta toverillisuudesta huolimatta oli sittenkin hauskempaa hänen mielestään kuin kolmisiin, sillä silloin tunsivat Heikki aina vaistomaisesti ikäänkuin alakynteen joutuvansa.

Heitä oli silloin kaksi ja hän oli yksin, siinä se oli. Ja tuolla kotona heitä oli

oikeastaan kolmekin ja silloin he muodostivat voittamattoman ylivoiman, jota Heikki voi sietää vain siksi, että elämäntyhjiys sen ulkopuolella oli hänestä vieläkin kammottavampi.

Mutta täällä kaupungin laidassa kuuraisten puiden alla kaksin kävellessään tunsi Heikki itsensä Elinan kanssa täysin tasaväkiseksi.

Eipä silti, että heidän mieleensä olisi edes juolahtanut millään tavalla mitellä voimiaan. He olivat päinvastoin tulleet jo niin tuttaviksi, että he voivat vaietakin yksissä, eikä kumpikaan heistä usein koko matkalla avannut suutaan muuta kuin johonkin tavalliseen, yksinkertaiseen kysymykseen ja vastaukseen. Mutta Heikki tunsi, että he täällä tulivat ikäänkuin lähemmä toisiaan, saattoivat vaivattomammin puhua keskenään, minkä puhuivat, ja vaieta, minkä vaikenivat ja olivat toisiinsa nähden vain mies ja nainen eivätkä äiti ja hänen miehensä ystävä.

Sopivampaa tilaisuutta pieneen lem-
menleikkelyyn Heikki tuskin olisi voi-
nut toivoa itselleen. Mutta hän oli luo-
punut jo siitä ajatuksestakin, osaksi
häpeän tunteesta vanhaa toveriaan koh-
taan, jonka vieraana hän oli, osaksi todel-
lisesta kunnioituksesta Elinaa kohtaan,
jonka lämpimän, hyväatekevän ystä-
vyyden hän pelkäsi täten kadotta-
vansa.

Ja kuitenkin oli kuin olisi koko luoma-
kunta heidän ympärillään tahtonut hou-
kutella heitä kielletyn lemmen poluille.
Aamut olivat kauniita ja aurinkoisia
kuin synti, illat kalpeita ja kuutamaisia
kuin katumus, öin pakasti, minkä päi-
vin sulatti, riite karskui kannan alla.

Oli vaarallisin aika vuodesta, kevään
ensimmäistenvienojen tuntujen ja talvi-
päivän tasauksen aika, jolloin taivas on
tummansininen ja korkea, maa valkea
ja neitseellinen, riippuvat suuret, pyhät
pääsiäistähdet härmäisten puiden oksilla,
kimmeltävät toiset paljon pienemmät

tähdet pitkin hallavia hankia, järviä ja lakeuksia.

Ja tällaisina iltoina, tällaisina päivinä ja öinä, jolloin koko Luojan luomakunta näytti vain rakkauteen, vain suureen, komilliseen, maailmoita-syleilevään hartauteen ja sopusointuun kehoittavan, saattoivat ihmiset todellakin tappaa toisiaan, seisoa kahtena vihamielisenä leirinä kiväärit ja kuularuiskut käsissä vastakkain, väijyvinä, vaanivina, valmiina velisurmaan, milloin tulisi siihen tilaisuus!

Eikö se ollut hulluutta, eikö se ollut kaiken kauniin ja hyvän herjausta ja raadollisuutta?

Hän mainitsikin tuosta mielipiteestään Elinalle. Tämä katsahti häneen hämmästyneenä:

— Sinä et usko vallankumouksen onnistumiseen? hän kysyi.

— En, vastasi Heikki vilpittömästi.

— Suoraan sanoen, en minäkään, kuuli hän hetken perästä vierellään yhtä vilpittömästi kuiskattavan.

Ja jälleen he tulivat ikäänkuin lähemmä toisiaan.

He eivät olleet koskaan ennen tätä asiaa kosketelleet. Puhuneet kyllä paljonkin vallankumouksen yksityisseikoista ynnä sen tai tämän rintaman voitto- ja tappiomahdollisuuksista, mutta eivät koskaan koko asiasta, koko yhteisestä, suuresta, pyhästä asiasta, jonka kanssa seisoj ja kaatui koko Suomen köyhälistö. He olivat suorastaan pelänneet puhua siitä, sillä he olivat kammonneet vain täten vahvistavansa ja kaksinkertaistavansa omat salaiset epäilyksensä.

Nyt oli tuo sana sanottu! Heidän ei olisi enää milloinkaan siinä suhteessa mahdollista pettää toisiaan.

Heikki katsahti kupeelleen.

Elinan silmäluomet olivat kiinni, hänen povensa aaltoili raskaasti, hän kohotti käsipuuhan kasvojensa eteen ja virkahti tukahtuneella, kuin kauan pidätetyllä tuskalla ja ahdistuksella:

— Herra Jumala, mitä tästä tulee?
Mitä?

He pysähtyivät kumpikin. Näkyi, että Elinan oli vaikea estää kyynelitään ilmi pursumasta.

— Pelkään, että tästä tulee suuri onnettomuus, koetti Heikki vastata niin tyynesti kuin mahdollista. Omasta puolestani olen sen jo kauan aavistanut.

— Aavistanut? Mistä asti?

— Siitä kun näin sanomalehdistä senaatin tehneen sopimuksen Saksan hallituksen kanssa ulkomaisesta apuretkikunnasta.

— Ne kurjat! Pettivät isänmaansa!

— Me ensin, he sitten. Unohdat, että taistelee ulkomaalaisia meidänkin rivissämme.

— Niin ryssät. Nuo roistot, jotka ovat ensimmäisiä pakoon pötkimään! Parempi, että heitä ei olisi ollutkaan.

— Ilman heidän apuaan ei taas mikään vallankumous olisi ollut meillä mahdollinen.

— Ehkä olisikin ollut parempi niin.

Elina kuiskasi sen tuskin kuuluvasti.

Mutta sitten purskahti hän ääneen itkemään peittäen kasvonsa kokonaan käsipuuhkallaan. Kun hän samalla näytti horjuvan, kiirehti Heikki häntä käsivarrellaan tukemaan

— Ei, anna minun olla! nyyhkytti Elina. Minä olen niin onneton, niin onneton . . .

Hän istuutui valtoinaan lumihankeen ja itki niin, että koko ruumis nytkähteli.

Heikki ei tiennyt, mitä tehdä. Ensiksin hän oli kokonaan tottumaton tällaisiin tilanteisiin ja toiseksi hän pelkäsi, että joku tulisi ja näkisi heidät.

Hän ei siis osannut muuta kuin sangen koulupoikamainen hätä äänessään änkyttää:

— Ei, Elina, sinun täytyy nousta ylös, kuuletko, sinun täytyy. Sinä vilustut. Kah, nousehan toki . . .

Eikä hän pitkään aikaan saanut Elinalta muuta vastausta kuin tuon saman itkunsekaisen soperruksen:

— Anna minun olla! Anna minun jäädä tähän! Minä olen niin onneton. Minä tahdon kuolla. Minä en jaksakaan enää...

Vihdoin sai Heikki hänet suurella vaivalla jalkeilleen.

Mutta jos hän samalla luuli saaneensa hänet järkiinsä, hän erehtyi, sillä jo seuraavassa silmänräpäyksessä purskahti Elina jälleen hillittömästi itkemään, nojasi päänsä Heikin olkaan ja kuiski kyyneltensä lomasta:

— Sinä yksin ymmärrät minua, sinä yksin!

— Ja miehesi? uskalsi Heikki siihen sangen salakavalalla moukkamaisuudella huomauttaa.

— Oh, hän viihtyy paremmin »toimituksessaan», kuten hän sitä sanoo! Hän uskoo vallankumouksen menestymiseen. Mutta hän tarvitsee melkoisen määrän alkoholia siihen jatkuvasti ja sydämensä pohjasta uskoakseen.

Heikki hämmästyti sitä viiltävää, ylen-

katseellista säälimättömyyttä, millä nuo sanat lausuttiin.

Kuitenkin hänen täytyi tunnustaa itselleen, että ne itse asiassa eivät olleet pelkästään epämieluisat hänelle. Ja saadakseen niitä enemmän esille hän ryhtyi velvollisuutensa mukaisesti puolustamaan toveriaan.

— Pekalla on omat vikansa, hän sanoi, mutta myöskin suuret ansionsa. Tarkoitan hänen hyvää, suurta sydäntään ja varsinkin sitä palavaa innostusta, millä hän on vallankumouksellisen aatteen palvelukseen antautunut...

— Pelkkää alkoholia, kuuli hän Elinan jääkylmän äänen vierellään. Ilman alkoholia hän on kuin vuodon saanut ilmapallo: hän kutistuu, hän pienentyy, hän raukeaa tyhjiin. Oh, jospa hän olisikin oikea lentokone, joka kulkee omalla moottorillaan! Mutta me emme nyt tahdo puhua hänestä. Puhukaamme mieluummin vallankumouksesta.

Ja ikäänkuin se olisi luonnollisin asia

maailmassa hän pisti kätensä Heikin kainaloon ja veti hänet jälleen verkalleen kuuraisten puiden kujaa vaeltamaan.

He kulkivat kotvan vaieten käsi kättä vasten. Heikki tunsi järkensä suloisesti sekoavan. Eikä tuota yleistä hämärtymistä hänen sielussaan suinkaan ollut omiaan paljon seijastamaan se pieni lujempi ote, se tuskin tuntuva puserrus, minkä hän silloin tällöin tunsi kädessään ja käsivarressaan.

Vihdoin pysähtyivät he jälleen. Elina katsoi häntä suoraan silmiin ja virkahti:

— Sinä väität siis, että nuo sadat ja tuhannet, jotka ehkä vieläkin uhraavat elämänsä vallankumouksen hyväksi, tekevät sen turhaan ja hyödyttömästi?

— Minä en väitä mitään, vastasi Heikki hiljaisesti. Mutta minä olen varma siitä, mikäli tarkoitat nykyisen Suomen sosialidemokraattisen köyhälistön asiaa.

— Niin, mitä minä sitten voisin muuta tarkoittaa?

— Voisithan tarkoittaa esim. etäistä tulevaisuutta. Ja tiedäthän myös, ettei tekoa eikä sen siveellistä arvoa ole suinkaan sen tuloksien mukaan mitattava.

Mutta Elinaa oli nyt mahdoton millekään rikkiviisauksien poluille eksyttää. Hän tahtoi suoran selon suorasta asiasta.

— Ei, ei, selitti hän nopeasti ja hermostuneesti, minä tarkoitan aivan tavallisia, aineellisia arvoja ja näitä aivan todellisia, nykyisiä taistelijoita. Heidän taistelunsa on siis turha?

— On ollut jo kauan sitten.

— Mutta sittenhän on hirvuisen rikos antaa tämän teurastuksen jatkua enää silmänräpäystäkään!

— Epäilemättä.

Seurasi lyhyt vaitiolo.

Elina hengitti raskaasti ja peitti jälleen kasvonsa käsipuuhekallaan. Heikki pelkäsi uutta itkun kohtausta.

— Eikö täällä sitten ole ketään miestä, joka uskaltaisi sen julki kuuluttaa? puhkesi kuin epätoivon huokaus vihdoin

Elinan väräjäviltä huulilta? Täytyyhän se kuitenkin kerran sanoa heille . . . Eikö kehtään, joka uskaltaisi ehdottaa edes aselepoa ja tehdä selkoa toivottomasta tilanteesta?

— Tuskin, vastasi Heikki olkapäitään nykäyttäen. Jos joku sellainen sankari olisikin, niin. . .

— Niin, juuri sankari! Juuri sellaista me tällä hetkellä tarvitsisimme.

— Niin he eivät kuitenkaan kuuntelisi häntä, vaan huutaisivat hänet alas tai repisivät hänet kappaleiksi vallankumouksen ilmettynä vihollisena.

— No niin, entä sitten? No niin, entä senkin uhalla? Hän olisi joka tapauksessa tehnyt velvollisuutensa. Ja enemmän kuin sen: hän olisi pelastanut, mitä vielä on pelastettavissa, ja estänyt tuhansia eläviä ihmisiä kurjuuteen ja kuolemaan syöksymästä.

— Unohdat, että hän tuskin onnistuisi.

— Unohdat, ettei »tekoa eikä sen siveellistä arvoa ole suinkaan sen tuloksien mukaan mitattava».

Elina katsoi uhmaten ja voitonriemuisasti häneen.

Mutta Heikkikään ei kääntänyt pois katsettaan, vaan tunsi kautta olentonsa virtaavan kaiken sen äyllisen ylemmyyden, jonka hän aina vaistomaisesti sai liian ylitulvehtivan, epäkäytännöllisen innostuksen edessä.

— En luule, että on olemassa sellaista sankaria, hän virkahti kuivasti. Aina-kaan minä en ole nähnyt pienintäkään merkkiä sellaisesta.

— Mutta vallankumouksen johtajat, kansanvaltuutetut? Mitä he tekevät?

— Arvattavasti samaa kuin mekin Toivovat sankaria.

— Hekään eivät usko siis enää asiansa menestymiseen?

— Mikäli olen kuullut, eivät monet heistä ole siihen alusta alkaenkaan uskoneet.

— Kuitenkin he ovat menneet siihen mukana?

— Monet puolipakotettuina, olen kuullut.

— Sitä pahempi. Kuitenkin he ovat ottaneet päälleen johtajan edesvastuun? Kuitenkin he ovat kehoittaneet myöskin muita ottamaan osaa kapinaan?

— Virta vie myötään. Ja joka on sutten joukkoon joutunut, sen täytyy ulvoa sutten kanssa.

— Mutta sittenhän he ovat vuosisadan suurimpia rikollisia.

— Tuskin. He ovat vain luonteettomia.

— Siinäpä se! Ja nyt saavat suuret kansanjoukot kärsiä heidän luonteettomuudestaan.

— Tuskin sitäkään. Suuret kansanjoukot ovat tahtoneet tapella: he ovat saaneet tapella.

— Eivätkä vieläkään kylläkseen?

— Siltä näyttää. Ainakaan minä en ole huomannut vielä vähintäkään rauhankaipuuta heidän riveissään.

He kääntyivät jälleen kävelemään.

Heikin jääkylmä äänilaji teki nähtävästi tärisyttävän vaikutuksen Elinaan,

joskin tämä koetti koota itseään eikä enää pitkään aikaan puhunut mitään.

— Heikki, virkahti hän vihdoin puoliääneen. Miksi et sinä ole yksi johtajista?

— Kiitos kunniasta. Jo sellaisenaan se olisi aivan liian korkea virka minulle, saati sitten, kun sitä nykyisissä olosuhteissa näyttää seuraavan vielä aivan ylimääräinen virkaylennys.

— Hirsipuu?

— Niin. Kun sitä ajattelen, olen aivan tyytyväinen vaatimattomaan asemaani miliisipäällikkönä kaupungissa, jossa ei tapahdu mitään ja jossa ei senvuoksi ole myöskään mitään edesvastuuta.

— Ja josta ei joudu hirsipuuhun?

— Tuskin. Mutta miksi sinä minua sinne niin mielelläsi toivottelisit?

— Kuinka niin?

— Koska toivot, että olisin joku vallankumouksen johtajista.

— Tiedätkö, miksi sen teen?

— En. Sitä pyydän sinua juuri sanomaan.

— Siksi, että sinä et varmasti menetelisi niinkuin nuo toiset. Siksi, että sinä varmasti antaisit ennemmin repiä itsesi kappaleiksi kuin rupeisit kansaa harhaan johdattamaan.

Nyt oli Heikin vuoro hänet pysähdyttää.

— Oletko aivan varma siitä? hän kysyi matalalla äänellä.

— Kyllä, vastasi Elina katsoen suoraan silmiin häntä. Minähän tunnen sinut.

Elina lausui nuo kohtalokkaat sanat niin keskitetyllä hermopaineella, niin salaperäisellä, elämäntärkeällä korostuksella, että Heikki näki sinisten ja punaisten kerien tanssivan silmiensä edessä.

Häntä puistatti. Tuossako se siis oli se elämän mysteeri? Ei, se oli siellä kotona pienen vuoteen ääressä, josta valkeat, lapselliset kädet ilmaan ojentuivat.

Mutta mikä Herran nimessä oli siis tämä? Oliko se ehkä joku toinen mys-

teerio vai ainoastaan eri muoto samasta asiasta?

· Kuinka Herran nimessä voi noin vaan väittää tuntevansa toisen?

Jos tämä oli rakkautta, oli rakkaus sitten jotakin sangen kursailematonta ja häikäilemätöntä. Jos tämä taas ei ollut rakkautta, niin se oli huonoa pilaa tai suoranaista häpeämättömyyttä, joka oli rangaistavaa.

Ja hän teki vielä heikon yrityksen tavalliseen, puolipilkalliseen ääniläjiinsä.

— Tahtoisit siis niin mielelläsi sankariksi minut? hän sanoi.

— En tahdo sinua muuksi kuin miksi itsekin tahdot, sai hän vastaukseksi. Sillä täytyyhän sinun kuitenkin tunnustaa, että se on ollut ja on vieläkin sinun palavin pyyteesi ja intohimosi.

Heikki tunsi polviensa vavahtavan.

Senkin tuo nainen tiesi siis, senkin!

Seisoiko hän siis tässä alasti hänen edessään? Vai oliko hän lasikaappi,

josta kaikki näkyi läpi, avoin kirja, jota kuka hyvänsä saattoi selailta iltikseen?

Tietysti tuo nainen oli oikeassa. Mutta millä oikeudella hän oli oikeassa ja millä oikeudella hän otti vapauden tunkeutua Heikin kaikkein pyhimpään?

Mutta jos se tapahtui rakkauden oikeudella?

Niin, silloinhan ei hänellä, Heikillä, ollut mitään vastaan väittämistä. Silloinhan hänellä ei ollut muuta tekemistä kuin avata oman olentonsa ovet selkoselälleen, olla itse lakki kädessä portailla ja kumartaa harvinaista vierasta kunnia-paikalle astumaan . . .

— Tahtoisit, että uhrautuisin muiden edestä? hän kysyi äänellä, jota hän tuskin tunsu omakseen.

— Tahtoisin, että voisu rakastaa sinua! hän kuuli helkähtävän korvissaan kuin hopeatiuvun. Enkä vain rakastaa, vaan katsoa korkealle ja kunnioittaa.

Samassa hän tunsu kuuman suutelon huulillaan ja kahden käsivarren kaulaansa

kuin kahleen, kuin salliman vaskilukon sulkeutuvan . . .

Nyt hän tiesi, ettei hänellä tulisi olemaan mitään vaalinvaltaa enää. Hän menisi sinne, kuhun hän ei tahtoisi, vaan kuhun tahtoisi häntä hänen tahonsa tahto, ja toinen vyöttäisi hänet . . .

Suuret, pyhät pääsiäistähdet riippuivat kuuraisten puiden oksilla ja katsoivat kummissaan kahta ihmislasta, jotka keskellä ajan ankaran pauhinaa, sen surkeutta ja mädätystä, saattoivat vielä sankarillista rakkautta ja rakastavaa ihmisyyttä kuvitella.

VII.

Tätä iltaa seurasi sitten monia muita iltoja. Heillä oli nyt sitäkin helpompaa olla yksissä, kun Pekka oli taas tavalliselle pääkaupunkiretkelleen matkustanut.

Hän tarvitsi tietoja, hän oli sanonut lähtiessään.

Hänen täytyi muka tavata puoluejohtajia ja saada heidän kauttaan selvä tilanteesta, jos hänen mieli voida toimittaa lehteään oikeaan suuntaan ja yleensä ohjata vallankumouksen menoa omalla paikkakunnallaan.

Mahdollisesti olikin asianlaita niin. Heikillä — ja kenties Elinallakin — oli kuitenkin pieni epäilyksensä, ett'eivät yksin poliittiset syyt hänen matkaansa aiheuttaneet.

Ainakin sivutarkoituksena siinä täytyi olla myöskin juopottelu, jota hän ei täällä kotikaupungissaan, vaimonsa silmäin alla, voinut tai ei viitsinyt sentään aivan mielinmäärin harjoittaa. Sitäpaitsi hän saattoi olla myös jo hiukan väsynyt Heikin seuraan, jolta hän vain poikkeustapauksissa sai kannatusta näille pyrinöilleen.

Joka tapauksessa hän matkusti. Heikki lupasi sillä välin hänen lehteään vähän huolestaa.

— Ja kotia myös! oli Pekka iloisesti vielä vaununsillalta huutanut. Muista se, Elina: minä nimitän Heikin nyt näiden päivien varaisännäksi sinne.

— Kiitos, kiitos! Elina nauranut kättään huiskuttaen. Mutta käske myöskin, että varaisäntä ei saa karata niinkuin oikea isäntä.

— Uskollinen saakka kuolemaan, Heikki tuohon käsi sydämellä vakuuttanut.

Pekan rajaton luottamus oli kuitenkin

kin tehnyt kiusallisen vaikutuksen häneen.

Aina tuosta hänen ja Elinan molempuolisten selittäytymisten illasta saakka hän ei ollut oikein hyvin viihtynyt Pekan orren alla. Syyttäen erästä kirjallista työtään — sosialipoliittista julkaisua vallankumouksen syistä, jota hän muka oli täällä kirjoittavinaan — hän oli heti seuraavana päivänä muuttanut hotelliin, missä hän puolueettomalla alueella ollen tunsikin myöskin toveruuden siteiden vähemmän vaivaavan itseään.

Kuitenkin ne vielä vaivasivat jonkun verran eikä Pekan lähtö siinä suhteessa ollenkaan vaikuttanut vapauttavasti häneen. Hänhän tulisi tietysti takaisin sieltä eräänä kauniina päivänä ja silloin oli Heikin huolestettava, että saattoi katsoa silmiin häntä.

Turhia huolia, joutavia epäilyjä! Nekin katkesivat kuin korsi lemмен kaikkivallan niitä koskettaessa.

Oikeastaan se oli Elinan ansio. Tai-

tavasti ja, Heikin mielestä, tahallaan tämä antoi hänen kaikessa ystävyudessa ymmärtää, ettei Pekkakaan mikään uskollisuuden perikuva ollut, pikemmin päinvastoin, sillä viina herätti hänessä näet myös eräitä toisia intohimoja, joita tyydyttämästä häntä esti joskus tilaisuuden puute, mutta ei usein sekään, koska hänestä silloin olivat kaikki naiset yhtä kauniita niinkuin kaikki kissat yhtä harmaita pimeässä.

Heidän avioliittonsa ensi aikoina olivat nämä ynnä muut seikat antaneet aiheita moneen myrskyisään kohtaukseen, jolloin Elina oli jo useamman kuin yhden kerran ollut valmis jättämään miehensä ja takaisin vanhempiansa luokse muuttamaan. Pekan anteeksi-pyytelevä, lapsellinen avuttomuus ja hänen oma häpeänsä, joka täten olisi tullut kaiken maailman tietoon, oli kuitenkin aina estänyt hänet siitä, eikä vähimmän hänen sisäinen ylpeytensä myöskin isän ja äidin suhteen, jotka

olivat olleet kovasti vastaan heidän avio-
liittoaan ja joille hänen täten olisi ollut
tunnustettava erehtyneensä vaalissaan.

Niin oli hän edelleen jäänyt Pekan,
taikka oikeammin, oman kattonsa alle,
sillä hänenhän ne varat olivat olleet,
joilla heidän ensimmäinen kotinsa oli
perustettu.

Nyt olivat kaikki myrskyt ja niiden
mukana myös kaikki intiimi, tuhatsäikei-
nen rakkaus-elämä olleet jo vuosia sit-
ten ohitse ja heidän keskinäinen suh-
teensa vain pelkälle toveruudelle ja
vapaalle suvaitsevaisuudelle perustettu.

Kumpikin he tekivät, kuinka tahtoi-
vat, joskin Elinaan nähden tuo vapau-
denkäyttö oli enemmän kielteiseksi kuin
myönteiseksi muodostunut.

Hänellähän oli lapsensa, niin, ja sitten
hän oli viime vuosina kovin innostunut
lukemaan, ei niin paljon kansantalou-
dellista ja sosialidemokraattista kirjalli-
suutta enää kuin yleisinhimillistä, kuu-
luisain arvostelijain ja ajattelijain teok-

sia ja maailmanrunouden mestareita. Näin oli hänen onnistunut tässäkin syrjäisessä maankolkassa ja pikkukaupungin ummehtuneessa ilmakehässä pitää sielunsa virkeänä ja yleensä henkisen elämänsä tasolla, josta Heikillä mielestään oli yksinomaan oppimista.

Ensi kertaa elämässään hän näki nyt naisen, jolta ei puuttunut hänen ihailemiaan romanttisia ominaisuuksia, mutta joka ei silti säikkynyt elämän realiteetteja, vaan sousi lujin, voimakkain, päämäärästään tietoisin aironvedoin omaa uraansa ja ulappaansa.

Ja mikä oli hänen, Elinan, päämäärä sitten?

Siinä oli enää hyvin vähän mitään ulkopuolista, minkään varman, määrätyn käytännöllisen tarkoituksiperän saavuttamista tai esineellistä, kouraantuntuvaa elämän-onnea. Pikemmin oli se erään henkilökohtaisen, myötäsytntyneen sisäisen ihanteen jokapäiväistä toteuttamista ja toivoa nähdä tuon ihanteen toteutu-

van mahdollisimman paljon myös hänen lähimmässä ympäristössään.

Heikki ymmärsi kyllä, että tuo lähin ympäristö oli hän, Heikki, tällä kertaa. Elina toivoi hänestä sankaria.

Hän ei omien sanojensa mukaan voinut rakastaa muuta kuin sankaria, ja koska tuo toivo oli pettänyt hänen miehensä suhteen, hän oli sen nyt siirtänyt Heikkiin, jossa hän tapasi hyvinkin kiittollisen ja jo lapsuudesta saakka valmiiksi muokatun maaperän tuolle sydäntaimelleen.

Tarvittiin hänen suhteensa vain rikkaruohojen kitkijää.

Heikki myönsi sen itsekin, myönsi, että siihen pitkän elämän varrella oli kasvanut päälle kaikenlaista vahinkoheinää, kuten pikku-ivaa ja pikku-itsekäisyyttä, pikkujärkeilyä ja pikkukyynillisyyttä, jotka estivät kaikkien jalompien kukkien siinä kasvamasta ja menestymästä.

Niiden täytyi ensin pois! Ja ne nousi-

vatkin pois juurineen tämän myöhän, oudon ja salaperäisen lemmentunteen hänen olentonsa sisintä koskettaessa.

Kuin veitsi viilsi se hänen sydämensä syvimpään.

Ei ollut niinkään helppoa hänelle aluksi tunnustaa, että koko hänen henkinen elämänsä ensimmäisistä ylioppilasvuosista saakka oli ollut oikeastaan vain yksi ainoa suuri harha-askel, että hän oli tuhlannut niin paljon parastaan kaiken maailman turulla ja tyytynyt niin mitättömän pieniin ja pintapuolisiin elämän-arvoihin, vaikka toiset ja syvemmät olivat tuossa aivan hänen vierellään vilkuttaneet.

Näihin jälkimmäisiin luki hän nyttemmin myös rakkauden, etupäässä tietysti rakkauden Elinaa kohtaan, joka vain hänen väärän kehityksensä vuoksi oli nyt niin myöhään hänessä ilmi leimautanut.

Liian myöhään! sanoi hän usein katkerasti itselleen. Mutta heti toisena

hetkenä hän sanoi: se ei ole totta! sillä hän tunsu vielä uudistumisen ja nuortumisen ilon kuin keväisen, valtavan luonnonlaulun läpi olentonsa laikahtavan.

Totisesti hän tunsu kaikella sielullaan ja mielellään, että hän ei tällaisenaan ollut kelvollinen Elinaa rakastamaan.

Mutta hän tahtoi muuttua toisenlaiseksi, karistaa kaikki pienet pyyteet itsestään, kasvaa sankariksi sotijaloksi, tulla todellakin sen ihannekuvan kaltaiseksi, jonka Elina aivan selittämättömästä syystä oli hänestä muodostanut ja jonka vastaavaisuudesta todellisudessa hän nyt niin tinkimättömästi vaati tilille häntä. Eivätkä tässä auttaneet vain sanat ja selittelyt, eivät vain ajatukset ja mielialat, vaikka ne sitten olisivat olleet medestä tehtyjä, sokerista sorvaeltuja.

Tässä vaadittiin tekoja, taikka vain yhtäkin tekoa, mutta sellaista, joka siinä silmänräpäyksessä paljastaisi koko hänen sisäisen olemuksensa ja näyttäisi

koko maailmalle, oliko hän ehyt vai madonsyömä.

Tarvittiin sentähden oikeata suur-siivousta hänen sydämessään.

Paljon sinne olikin kaikenlaista vanhaa rojua, lukinlankoja, koita ja basiljeja kokoontunut. Kaikki rakkauden suuren, säteilevän auringon alle! Kaikki lemmen kirkkaan, kuluttavan liekin puhdistettavaksi!

Tätä sisäistä tilintekoaan teki Heikki nyt yöt ja päivät, yksin ja kaksin Elinan kanssa.

Myöskin Elina näytti jotakin samantapaista suorittavan, vaikka se koskikin nähtävästi vain käytännöllisiä ulkoseikkoja.

Hän puhui joskus pääkaupunkiin muuttamisesta. Sellaisilla ei taas Heikki ollenkaan vaivannut päätään, sillä hänen mielestään ne kyllä muodostuisivat itsestään, kunhan ensin vain saisi muodon heidän oma sisäinen totuutensa.

Elina vaati häntä Suomen köyhälis-
tön hyväksi uhrautumaan, siten että hän
esiintyisi julkisuudessa rauhanrakenta-
jana. Nythän hänellä oli lehti hallus-
saan, nythän hän voisi paukauttaa siinä
julki mitä tahansa!

Heikki ymmärsi sängen hyvin, että
se jäisi kyllä tuohon yhteeseen kertaan,
sillä tietysti lehti otettaisiin häneltä heti
pois ja varmasti miliisipäällikön virkakin,
kuten ainakin epäluotettavalta puolue-
toverilta.

Mutta siihen se hyvin luultavasti
pysähtyisikin. Ei häntä arvattavasti
mikään sen pitempi vaino kohtaisi, ei
siihen sen enempää sankaruutta tarvit-
taisi,

Hän tekisi itsensä vain mahdottomaksi
vallankumouksen palvelukseen. Ja se-
hän ei, Heikin nykyisiin mielipiteisiin
nähdessä, suinkaan olisi mikään uhraus.
Pikemmin uhrautui hän nyt vallankumo-
usta, vaikka varovaisestikin, palvelles-
saan, sillä hänhän teki itsensä joka tapa-

uksessa siten solidaariseksi asian kanssa, jonka epäonnistumisesta hän oli vakuumettu.

Heikki tiesi, että Elina odotti tuota tekoa häneltä. Mutta juuri sen vähäpätöisyyden vuoksi hän lykkäsi sen päivä päivältä tuonnemmaksi.

Hänhän rakasti, hänellähän oli nyt toisia paljon tärkeämpiä kysymyksiä ratkaistavanaan. Niistä ensimmäinen oli, kuinka Elina ollenkaan saattoi pitää hänestä, vaikka hän itse uuden rakkautensa valossa oli mielestään yksinomaan inhoittava.

Hän kysyikin sitä joskus Elinalta, mutta sai vastaukseksi vain suudelman, joka ei ollut mikään vastaus, ei ainakaan hänen tarkoittamaansa kysymykseen.

Toinen arvoitus, johon hän mielellään olisi tahtonut selitystä, oli se, mitenkä Elina varakkaan ratsutilallisen tyttärenä oli aikoinaan tullut sosialidemokraattisiin aatteisiin kiintyneeksi.

Tähän hän saikin aivan herttaisen ja vilpittömän vastauksen.

— Se oli sillä tapaa, selitti Elina hymyillen hänelle, että prof. Talvio oli juuri silloin tullut dosentiksi ja piti ensimmäisiä luentojaan kansantaloudesta.

Heitä oli ollut siellä liuta tyttöjä, jotka olivat ihailleet häntä yhtä paljon hänen uuden-aikaisten aatteittensa ja lennokkaan esitystapansa kuin hänen muodinmukaisen pukunsa ja hyvinhoidettujen viiksiensä vuoksi. Millainen leijona hän oli siihen aikaan ollutkaan! Kaikki olivat häntä ihailleet.

— Niin, hymyili Heikki hiukan surumielisesti. Olinhan siellä minäkin.

Prof. Talvio oli todellakin vaikuttanut siihen aikaan yläluokkalaisuudellaan paljon enemmän Suomen soialidemokratian hyväksi kuin monet hänen lipunkantajistaan myöhemmin alaluokkalaisuudellaan. Myöskin työmiehet olivat hänestä pitäneet.

— Kyllä, myönsi Elinakin. Mutta enimmän pidimme hänestä me, naisylioppilaat, sillä meille hän oli todellakin uuden ajan airut, meidän sankarimme ja epäjumalamme . . .

— Ja jos hän silloin olisi kosinut ketä hyvänsä teistä, hänen ei nähtävästi olisi ollut tarvis pelätä rukkasia.

— Ei. Mutta kyllä hän alenikin sitten meidän silmissämme, kun hän nai tuon tuhman ja ruman professorintyttären . . .

— Kierosilmäisen, kyttyräselkäisen!

— En muista, että hänellä olisi ollut kyttyrää. Mutta henkisesti mitätön hän oli ja siksi se oli meidän mielestämme oikea mesalliansi meidän nerokkaalle taruprinssillemme.

— Tuo professori oli rikas.

— Vaikka! En voi sittenkään käsittää, kuinka Talvio saattoi naida juuri hänen tyttärensä.

— Hän oli mennyt silloin enemmän vasemmalle kuin mitä hänen yhteiskunnallinen arvonsa ja henkinen raken-

teensa sieti oikeastaan. Hänessä tapahtui luonnollinen vastavaikutus, hän tahtoi taas oikealle.

— Nyt en minä ymmärrä sanaakaan, mitä sanot.

— Onhan se aivan yksinkertaista. Tuo professori nimittäin ei ollut ainoastaan rikas, vaan myöskin vanhoillinen, vieläpä uskonnollinenkin, joten liitto hänen perheensä kanssa merkitsi palajamista takaisin vanhoihin, rakkaisiin pappilatradsioneihin.

— Pelkään pahoin, että olet oikeassa. Joka tapauksessa hän rupesi siitä saakka tyyntymään ja talttumaan.

— Hän astui jäseneksi samaan yhteiskuntaan, jonka perikatoa hän juuri oli ennustanut. Arvaan, että hänen vanha isänsä on mahtanut äärettömästi iloita tästä kokokäännöksestä.

— Mutta onhan hän vielä sosialisti.

— On, tietoperäisesti. Sosialidemokraattiset aatteet ovat hänellä vieläkin päässä, josta ne eivät ole koskaan sydä-

meen saakka ehtineetkään. Meillä on paljon sellaisia sosialisteja sivistyneessä köyhälistössämme.

Elina nyykäytti hänelle päätään ja vaikenen hetkiseksi.

— Enköhän minäkin liene yksi niistä? virkahti hän sitten harvaksen. Muistan, että minulle hämäläisen ratsutilallisen tyttärenä oli aluksi hyvin vaikea tottua edes ajatuksissani esim. maanomistuksen lakkauttamiseen. Nyt taas on koko valkumouksen ajan ollut minulle vaikea tottua tähän köyhälistön diktatuuriin.

— Sehän ei ole mitään sosialidemokratiaa! Sehän on bolshevismia, väitti Heikki.

— Nimitä sitä miten tahdot, vastasi Elina hiljaisesti. Joka tapauksessa on suomalainen sosialidemokratia sen hyväksyntä ja toimiohjeeseen julistanut. Yhtä vähän minä olen voinut tottua näihin murhiin ja väkivallantöihin...

— Myöskin valkoiset murhaavat!

— Sen pahempi, olen kuullut heidän-

kin surmaavan sotavankejaan. Missään tapauksessa en usko, että uutta Suomea täten rakennetaan.

— En minäkään.

Elina ojensi kiitokseksi kätensä hänelle.

He olivat Heikin hotellihuoneessa, jossa heidän myös oli tapana joskus vaihteen vuoksi illallisen jälkeen tavata toisiaan.

Olisi ollut aika jo erota heidän. Mutta nyt niinkuin usein ennenkin tuntui heistä, vaikka he olivat tuntikausia keskenään keskustelleet, että he eivät itse asiassa olleet sanoneet mitään ja että vaadittaisiin vuosia ja vuosikymmeniä, ennen kuin he olisivat edes sadastuhannesosan itsestään toisilleen ilmoittaneet.

Elina nousi lähteäkseen. Heikki sai hänet lempeällä väkivallalla vielä hetkiseksi sohvaan istumaan.

— Viivy vielä! hän pyysi rukoilevalla äänellä. Tahdotko kupin kahvia tai lasin viiniä ehkä? Meidän täytyy nyt kerran-kin saada jutella rauhassa keskenämme.

Hän unohti, että he tapasivat toisensa monta kertaa päivässä ja että heillä, jos kenelläkään, oli tilaisuus mielinmäärin, aamusta iltaan, pohtia toistensa elämäkysymyksiä.

VIII.

Elina jäi.

Tultiin pyytämään Heikkiä puheli-
meen.

Hän viipyi kauan poissa. Kun hän pa-
lasi, hän oli kalmankalpea hahmoltaan.

Elinan kysyessä syytä siihen, hän
vain sopersi jotakin, että hänelle oli
soitettu miliisilaitokselta ja että hänen
täytyi nyt heti, tällä hetkellä, saapua
sinne.

— Odota! hän sanoi. Olen takaisin
parin sekunnin perästä. Pelkään...

— Mitä? Kerro Jumalan nimessä!

— Pelkään, että on tapahtunut suuri
onnettomuus.

Hän tempasi lakkinsa ja palttoonsa
ja syöksyi ulos.

Miliisilaitos oli torin toisella puolen. Heikki harppasi juoksujalkaa sinne, tapasi ovella pari miliisimiestä, tervehti hätäisesti heitä ja tuli omaan virkahuoneeseensa.

Siellä oli hänen apulaisensa, entinen ylikonstaapeli Tervo, vielä puhelimen ääressä.

— Onko se totta? kysyi Heikki oven suljettuaan.

— Kyllä. Koetan tässä juuri saada lisätietoa asiasta.

— Hän on murhattu?

— On. Ja monta muuta.

— Hyvä Jumala!

— Niin, se tuntuu olleen oikea teurastusretki Pällinkorvan mielen mukaan. Häpeäksi se koituu koko paikkakunnalle.

Tervo oli siivo mies vanhoilta hyviltä ajoilta, joka ei missään tapauksessa hyväksynyt väkivallantöitä. Heikki tiesi kaikessa voivansa luottaa häneen kuin itseensä ja olikin jättänyt järjestyk-

senpidon kaupungissa suureksi osaksi hänen hoteisiinsa.

. Hän oli vaipunut musertuneena pöytänsä ääreen. Äkkiä hän jälleen ponnahti ylös.

— Kuka siitä ilmoitti? hän kysyi.

— Pällinkorva itse. Tuntui valittelevan vähän tapahtumaa...

— Se konna! Hänet on heti saatettava minun puheilleni.

— Taitaa olla vähän myöhäistä. Sitäpaitsi minä luulen, että hän on... kuinka sanoisin... noin vähän toisella-kymmenellä.

— Juomassa?

— Niin. Kuului vähän äänestä...

— Hänet on joka tapauksessa nyt heti tänne noudettava.

— Jos tulee. Se pyrkii olemaan vähän pahapäinen noin sillä tuulella ollessaan .,

— On tultava. On käsky ylempää.

— Se on eri asia. Mutta taitaa kuitenkin olla parasta, jos otan pari miestä

mukaani. Toisinaan se ei kuuntele ylhäisiä eikä alhaisia.

— Tee kuin tahdot! Minä odotan.

Tervo meni. Heikki nousi edestakaisin kiivaasti kävelemään.

Hänen suonensa sykkivät kuin tulessa. Hänen silmänsä pyrkivät hämärtymään. Hän tuskin tiesi, kuka hän oli, missä hän oli ja mikä oli maailma heidän ympärillään. Sillä viesti, jonka hän oli hoteliin saanut, kertoi että Elinan isä oli murhattu ja hänen äitinsä ajettu vähissä hengin, paitasillaan pakkaseen.

Oliko koko talo poltettu ja ryöstetty, sitä hän ei tiennyt vielä. Mutta mitäpä sillä väliä enää! Jos oli totta edellinenkin, oli siinä kylläksi kauhua ja onnettomuutta.

Onnettomuuttako? Ei, turmantyötä, tihutyötä se oli, murhaa, mustaa kuin hauta, rikosta, rietasta kuin synti, synkkää, järjetöntä kostoja koko yhteiskuntaa vastaan, verenhimoista, pilkallista, pirullista naurunhohotusta kaikkia lakeja

ja asetuksia vastaan, kaikkea inhimillistä ja jumalallista oikeutta vastaan, jota he nyt luulivat voivansa uhmata, loukata, maahan tallata rankaisematta!

Oli kuin kaikki pimeyden henget olisivat päässeet irralleen, kuin katkaissut kahleensa pimeyden ruhtinas itse ja ylenannettu polonalainen, rasitettu ihmisheimo hänen sokealle raivolleen ja vihanvimmalleen.

Ja ketkä olivat tehneet tuon rikoksen?

Tietysti punakaartilaiset, tietysti Pällinkorvan miehet, jotka olivat lähteneet joku päivä sitten jollekin retkikunnalle muka elintarpeita läheisistä pitäjistä kokoamaan.

Mahtoi sieltä pian ruveta muitakin kummia kuulumaan. Mutta tämä oli Heikkiä lähinnä, tämä koski kipeimmin hänen sydäntään.

Elinan isä murhattu! Kuinka ja missä muodossa hän voisi ilmoittaa tuon asian Elinalle?

Samassa muisti hän, että Elina odotti

häntä hänen hotellihuoneessaan ja että hän oli luvannut saapua sinne parin sekunnin perästä. Hän riensi puheliimeen.

Hotellista ilmoitettiin, että Elina joku hetki sitten oli lähtenyt sieltä.

Sekin oli omiaan hänen hätäänsä lisäämään, vaikka hänen järkensä sanoi, että Elina luonnollisesti oli mennyt kotiinsa.

Hän soitti sinnekin. Sieltä vastattiin, että Elina ei vielä ollut saapunut sinne.

Siis hän oli matkalla kotiin.

Vaikka se olikin luonnollisin johtopäätös, ei se Heikin mielestä tuntunut tällä kertaa ollenkaan todennäköiseltä.

Elina oli hävinnyt, kadonnut! Hävinnyt niinkuin kaikki muukin hävisi, kadonnut niinkuin kaikki muukin katosi ja meni perikatoon.

Hän kuuli karkeita ääniä ja kirouksia esihuoneesta. Sieltä saapui nähtävästi kaikkivaltias punakaartipäällikkö itse saattueineen.

IX.

— Mistä p-een ylempää? Mikä käsky? Minä olen ylin päällikkö tässä kaupungissa! Häh? Missä se on tuo h-in helsinkiläinen?

Pällinkorva riuhtaisi oven äreästi auki Heikin virkahuoneeseen.

Hänen silmänsä verestivät, hänen tukkansa törrotti epäjärjestyksessä, hänen ajamaton partansa pyrki joka suuntaan, kaikki hänen kasvonpiirteensä olivat hujanhajan niinkuin kaikesta päättäen hänen ajatuksensakin. Ei tarvinnut olla erikoinen elämäntuntija nähdäkseen, että hän kuului niihin ihmisiin, jotka ovat kerran viikossa viikon ryyppyreisulla.

Miliisit painoivat hänen jälestään oven

kiinni. Hän pysähtyi kuin naulattu kynnykselle.

Kuultuaan hänen äänensä oli Heikki vaistomaisesti temmannut esille revolverinsa ja sen sanaa sanomatta pöytänsä takaa Pällinkorvan rintaa kohden ojentanut.

Näin seisoivat he pari silmänräpäystä vastakkain.

Pällinkorva pyyhkäisi tukkaansa, siirsi jalkojansa, rykästeli ääntä saadaksesen ja vaikenä taas, vilkaisten välillä Heikkiin kahdella mitään käsittämättömällä, kaatuvatautisella silmäparilla. Nähtävästi hän ei oikein tiennyt, kumpi heistä oli viisas, kumpi hullu, ja koetti nyt kaikin mokomin saada aikaan jotakin järjestystä aivokopassaan.

Vihdoin päästi hän lyhyen, väkinäisen naurunhekotuksen, jonka oli tarkoitus olla samalla kertaa peloton, tuttavallinen ja välittävä.

— Heheh, sanoi hän, sinä sinä... helsinkiläinen! Leikit siinä aseensa kanssa.

Lähetit, heheh, noutamaan minua. Onko totta, että tänne sitten on tullut käsky jostakin ylempää?

— On, vastasi Heikki juhlallisesti. Hyvä, että tulitte, sillä käsky on...

— Mistä, jos saan luvan kysyä?

— Jumalalta.

Taas seisoivat he pari sekuntia vaieten vastakkain.

Heikki ei silmää räpäyttänyt, oli kuin hän olisi tahtonut tunkea katseellaan tuon miehen sydämeen ja munaskuihin. Pällinkorva taas vilkaisi varovasti pari kertaa häneen ja otti sitten askeleen eteenpäin, nyt jo kokojoukon selvinneenä.

— Hehheh, sanoi hän katsahtaen ympärilleen. Pane pois ase! Sattuu vielä laukeamaan. Leikillisiä miehiä te helsinkiläiset. Säikytätte meitä maalaisia ihan iltiksenne.

— Istukaa!

Heikki laski aseensa alas, mutta ei kuitenkaan jättänyt sitä kädestään.

Samalla istui hän itsekin virkatuoliinsa Pällinkorvaa vastapäätä häntä kuitenkin silmistään päästämättä.

Se saattoi olla hyväkin, sillä hän oli nähnyt Pällinkorvan käden menevän kuin itsestään pari kertaa kohti housun takataskua. Nähdessään Heikin oivaltavan hänen tarkoituksensa hän oli heti nopealla liikkeellä jälleen korjannut asentoaan.

Huomattuaan, ettei leikistä sentään totta tullut, oli Pällinkorva käynyt kuitenkin melkoista rohkeammaksi. Nyt hän veti leveästi irvistäen viinapullon esille povitaskustaan ja asetti sen pöydälle.

— Terve! hän sanoi, paino viimeisellä tavulla. Mitäs ne niistä maallisista! Tahdotko ryypyn?

— En, vastasi Heikki. Tämä huone ei ole mikään ryyppyhuone. Ja toiseksi pyydän päästä kaikesta sinuttelemisesta.

Heikki huomasi, miten Pällinkorvan pienet, punaiset juoponsilmät kävivät

kapeiksi kuin viiva pelkästä pidätetystä vihasta ja kostonhalusta. Mutta hän vain hymyili, sillä hän tiesi revolverin kädessään merkitsevän arvovaltaa, jota kohtaan tuolla entisellä kuritushuonevangillakin oli ehdotonta kunnioitusta.

— Pyydän anteeksi, pyydän nöyrimmästi anteeksi, herra helsinkiläinen, virkahti Pällinkorva kaikkein pistävimmällä, pahansuopaisimmalla äänenpainollaan. Täytyy antaa anteeksi meille maalaisille. Eihän me niitä kaikkia herraskaisten tapoja... Ajattelin, kun ollaan toverit ja ikäänkuin virkaveljet kerta...

— Se ei estä meitä noudattamasta ihmistapoja. Mutta asiaan! Pyydän tietoja tuosta rankaisuretkikunnasta, jonka te joku päivä sitten olette lähettänyt ympäröiviin pitäjiin.

— Kuka pyytää?

— Minä.

Heikin äänessä oli jotakin, joka ei sietänyt mitään vastaväitteitä. Sitä-

paitsi hänellä oli yhä kädessään tuo pieni taikakalu, joka vaati vieläkin ehdottomampaa kuuliaisuutta.

Pällinkorva katsoi parhaaksi tällä kertaa alistua.

— No niin, mitä tietoja te tahtoisitte sitten? hän kysyi.

— Tahdon tarkan luettelon kaikista niistä murhista, ryöstöistä, räökkäyksistä ja muista väkivallantöistä, joihin lähettämämme retkikunta on tehnyt itsensä syypääksi eri paikkakunnilla.

— Luettelon? Mitä varten?

— Antaakseni raportin siitä päämajaan. Tehän tiedätte: ne ovat ankarasti kielletyt ylimmän johdon puolelta.

Pällinkorva veti suunsa leveään irvistykseseen.

— Eikö muun vuoksi! Ylin johto hyväksyy kaikki, minkä paikalliset esikunnat määräävät...

— Onko paikallinen esikunta siis määrännyt nuo murhat ja muut rikokset toimeenpantaviksi?

— E-ei, eipä siltä ja senvuoksi...

— Siis te itse, herra Pällinkorva?

— Minä? En suinkaan...

— Mutta jonkunhan on täytynyt antaa määräys, ellette te tahdo väittää, että on huono kur iteidän joukko-osastossanne.

Pällinkorva puhkesi jälleen lyhyeen, sovinnolliseen naurunhekotukseen.

— Hehheh, pojat ovat tainneet olla siellä täällä vähän kovakouraisia, vaikka kyllähän minä varoitin lähtiessä... Mutta kun ne pyysivät niin innokkaasti sieltä apua ja pojat olivat yhtä innokkaita lähtemään...

— Apua? Mikä hätä siellä?

— Sanoivat, ett'eivät maapomot anna elintarpeita ja käyttäytyvät muutenkin julkeasti... Niin että olisi hyvä käydä niitä täältä kaupungista pitäen vähän niinkuin potuuttelemassa...

Heikki tiesi, että Pällinkorva puhui totta.

Noinhan se juuri tapahtui! Missä kylässä tai pitäjässä paikallinen puna-

kaarti itse ei katsonut jostakin syystä voivansa ruveta riehumaan ja hävittämään, sinne lähetettiin apua etempää. Ja nämä, vieraiden paikkakuntien pahin roskaväki, eivät säästäneet ketään eivätkä mitään.

Outoina ja tuntemattomina kauhuntuojina, jotka milloin hyvänsä saattivat joko rintamalle tai toisiin maanääriin livahtaa, he katsoivat olevansa kaiken mahdollisen vastaisenkin rangaistuksen ulkopuolella.

Näin näkyi myöskin tässä tapahtuneen.

Heikki sai raporttinsa.

Sen mukaan oli murhattu eräitä talollisia ja talollisten poikia, kidutettu kuoliaaksi pari pappia, ryöstetty puhtaaksi kymmeniä kartanoita, otettu vankeja ja sotasaalista kuormittain. Ja tämä tapahtui seuduilla, joissa ei tiedetty edes mistään valkokaarteista, vaan jotka heti kapinan alusta rintaman punaiselle puolelle joutuen olivat sen hirmuvaltaan

täydellisesti ja vastaanpanematta alistuneet.

Ryöstettyjen pitäjiä joukossa oli myöskin Heikin kotipitäjä. Hänen sydäntään kauhistutti jälki, minkä nuoroistolaumat olivat sinnekin arvattavasti jättäneet.

Ei, tämäntapaiseksi hän ei ollut koskaan vallankumousta kuvitellut, ei edes varhaisimmassa nuoruudessaan.

Mikäli hän muisti enää, oli hänen aivoissaan silloin liikkunut hämääviä mielikuvia ihmisen oikeuksista, valtuokkien maahan masentamisesta, tyrannien kuolemasta, kaikkien viattomasti vangittujen vapaaksi päästämisestä, Bastiljesta, barrikaadeista, kenties myöskin giljotiineista. Mutta nuo mielikuvat olivat aina kohdistuneet hänelle alkuperäisesti outoon kaupunkilais-elämään, kaduille, toreille ja julkisiin rakennuksiin, väenkokouksiin, vapaaehtoisesti tai pakkovoimalla asestettuihin armeijoihin, kansan tai hallituksen asettamiin,

mutta eivät koskaan yksinäisiin taloihin ja kyliin, pimeneviin pirtteihin ja aseetomiin kansalaisiin, jotka ehkä juuri olivat viattomassa unessa tai käymässä rauhalliselle ilta-aterialleen, kun tuho lähestyi.

Hän ei ollut koskaan kuvitellut valankumousta maaseudulla, toisin sanoen.

Siksi hän oli sydänjuuriin saakka kauhistunut. Siksi hän katsoi Pällinkorvaa tuossa edessään kuin pahinta murhamiestä, kokonaan unohtaen, että tuollaiset yksilöt kuuluivat kaikkien köyhälistövallankumousten olemukseen, että ne nousivat niiden kera pinnalle ja painuivat niiden kera jälleen yhteiskuntien pohjavesiin.

Jos hän olisi ollut entinen kylmäjärkinen, kyynillinen syrjästäkatsoja Heikki, hän olisi voinut katsella tuota punakaartinpäällikköä mieltäkiinnittäväenä kulttuurihistoriallisena ilmiönä.

Mutta nyt hän oli itse asian-osallinen, vieläpä siihen naiseen intohimoisesti

rakastunut, jonka isän kuolemasta hän nyt oli saanut täyden varmuuden ja jonka kuolemaan hän piti tuota miestä edessään ainakin välillisesti syypäänä. Siksi oli hänen vaikea hillitä itseään ja revolveriaan, jonka suu Pällinkorvan puhellessa pyrki aina päämäärästään tietoisemmin hänen rintaansa kohden kääntymään.

— Jo riittää, sanoi Heikki.

He nousivat molemmat ylös.

Pällinkorva, joka oli tällävälän kovasti virallistunut, katsoi nyt oikeudekseen ottaa pitkän kulauksen viinapullostaan, jonka hän sitten pisti varovaisesti takaisin takkinsa povitaskuun.

Samalla jolkahti hänen mieleensä jokin, mikä sai hänen silmänsä jälleen pistäviksi pienenemään, mutta hänen suunsa sitä leveämpään ja ilkavoimampaan irvistykseseen suurenemaan.

— Sattuuhan sitä, sattuuhan sitä kaikenlaista, hän sanoi. Sattuu erehdyksiäkin. Olisi joutanut tuo Pekka Piiloson

appi jäädä tappamatta . . . Nostaa ehkä kovankin metelin siitä, kun kotiin tulee . .

Kun ei Heikki siihen sanonut mitään, hän jatkoi:

— Hyvä mies se Pekka Piilonen . . . Ja korea sillä on rouvakin, vaikka vähän koppava luonnostaan . . . Tuomari taitaa olla siellä vähän niinkuin kotimiehenä, hehheh . . .

Heikki ei tiennyt oikein, pitikö hänen avata oma vai revolverinsa suu. Mutta Pällinkorva käytti aikaa hyväkseen vielä kynnykseltä.

— Mikäs siinä, onhan niitä kummempiakin nähty . . . Ei herra helsinkiläisen tarvitse siitä olla ollenkaan nyrpeissään . . . Samaarassa kuuluu kaikki naiset natsionalisoidun . . .

— Ulos! jyrähti Heikki revolverinsa ojentaen.

— Ha, ha, päästäänhän tästä vähemmälläkin! . . . Appi kuoli, jäihän anoppi! . . . ja hyvä se on Pekankin tietää, miten täällä eletään hänen kotikannoillaan . . . :

Viimeiset sanansa hän sanoi oven raosta, jonka hän sulki nopeasti.

— Konna! ehti Heikki vielä hänen jälkeensä huudahtaa.

Mutta Pällinkorva oli jo mennyt. Heikin jännitys herposi, hän vaipui väsyneenä tuolilleen.

Niin pitkälle oli tultu siis!

Kuka hyvänsä katu-ojasta, mikä heittiö hyvänsä lokaviemäristä saattoi siis osoittaa heitä ja heidän rakkauttaan tahmealla sormellaan, pärskyttää heidän päälleen omaa iljetystään ja saastaisuuttaan!

Mutta eikö heillä siis ollut oikeutta siihen?

Ei, tuhatkertaa ei! Kuin aamurusko, kuin tulisäilän säde oli heidän rakkautensa koko tämän hirmuisen, veljesverisen, mädän ja raadollisen ajan ylitse kohotettu, sillä se viittasi korkeampaan ihmisyyteen.

Tuosta jälleen itsensä vakuutettuaan

nousi Heikki tyynempänä jälleen kävelemään.

Mitä hän nyt tekisi? Niin, tietysti, hänen oli Elinan luokse riennettävä.

Epäilemättä tämä vieläkin odotti häntä, olihan heidän eroamisensa ollut siksi hätäinen ja tavallisuudesta poikkeava. Mutta missä?

Arvattavasti kotonaan. Mutta missä muodossa, millä sanoin ilmaista hänelle koko häntä kohdannut onnettomuus?

Se tulisi olemaan vaikein tehtävä Heikin elämässä.

Ja yhtä nopeasti kuin hän äsken oli lentänyt yli torin, yhtä hitaita olivat hänen askeleensa nyt, kun hän Elinan kotia kohden taivaltaen koetti virittää itseään ja ajatuksiaan edessäolevaa tuskallista tapaamista varten mahdollisimman tarkoituksenmukaisiksi.

X.

Heikki sai kauan soittaa Elinan ovella. Lopuksi tuli tämän palvelijatar puoli-
puettuna hänelle avaamaan.

— Rouva ei ole kotona, hän selitti säikähtyneellä äänellä. Minä luulin, että hän oli herran kanssa!

Heikin teki mieli antaa makea korvapuusti hänelle. Aina pitemmälle oli tultu siis, kun talon palvelijatarkin piti aivan luonnollisena, että Elina viettäisi öitään hänen kerallaan!

— Kun hän saapuu, sanoi hän, pyytäkää häntä heti soittamaan minulle hoteliin.

Heikin täytyi pyörtää ympäri. Eihän hän muutakaan voinut.

Mutta minne oli Elina mennyt siis?

Ehkä hän oli palannut takaisin Heikin hotellihuoneeseen?

Heikki sitä kohden siis!

Hotellin eteisessä hän tapasi portinvartian, joka oli viime päivinä ottanut vapauden tervehtiä häntä hymyilevällä, hyväntahtoisella hävyttömyydellä, mikä oli kuin suorastaan suuria juomarahoja varten valmistettu.

— Onko täällä käynyt joku nainen? alentui Heikki häneltä ohimennen kysymään.

— Ei muita kuin se, joka meni täältä heti herran poistuttua. Mutta minä luulen, että hän jätti jonkun kirjeen ..

— Kirjeen? Missä se on?

Se oli hänen pöydällään. Heikki repäisi sen auki hätäisesti.

»Rakas ystävä!» hän luki. »Minun isäni on kuollut. Minä soitin punakaartin päämajaan. Arvasin heti sinun kasvoistasi jotakin sentapaista tapahtuneen. Olen nyt mennyt majataloon kyytiä kysymään. Matkustan heti sinne. Tah-

toisin kuitenkin niin mielelläni tavata sinua ennen lähtöäni. — Elina.»

Heikki tapasi hänet majatalossa.

Elina oli ulkonaisesti aivan tyyni. Nähtävästi hän oli jo ehtinyt itkeä itketävänsä.

Hän käveli edestakaisin majatalon ikävässä, karusti sisustetussa kamarissa luvattua hevosta odotellen. Hänen hermojännityksensä näkyi vain hänen kulmakarvojensa pingoitetusta kiristyksestä ja kuului hänen äänestään, joka oli luonnottoman lyhyt, matala ja täsmällinen.

Heikki riensi kädet ojolla häntä kohden.

— Rakas Elina! sanoi hän. Sinä matkustat? Tänä yönä?

— Niin. Täytyyhän minun saada tietää, kuinka äitiraukkani laita on. Ja sitäpaitsi haudata isäni. Ajattelin pyytää muuten...

— Mitä? Jos vain luulet jollakin olevani olla edes hiukan avuksi sinulle suuressa surussasi...

— Ajattelin, että matkustaisit minun kanssani.

He viipyisivät vain muutamia päiviä siellä. Voisiko Heikki järjestää itselleen virkalomaa? Mutta sitten sen pitäisi tapahtua pian, sillä Elina luuli, että hevonen oli valmis tuossa tuokiossa.

Heikki hätkähti.

Matkustaa Elinan kanssa? Läpi huurteisten metsien, yli kuutamoiden, kimeltävien kenttien, ohi metsänlaidasta tuikahtevien torpantulien, kautta yksinäisten majatalojen? Nähdä jälleen kappale suurta, talvista Suomenmaata, kuulla kulkusten helinää, nojata päänsä Elinan olkaa vasten, tuntea hänen lujan, kiinteän kätösensä puristus pehmeän vällyn alla?

Sehän olisi taivas! Sehän olisi elämän autuus hänelle.

Mutta samalla hän muisti, mitä tämä matka oikeastaan merkitsi ja että se oli itse asiassa matka hautajaisiin.

Hänen riemunsa haihtui, jättäen kui-

tenkin jälkeensä oudon, lämpimän ja suloisen kiitollisuudentunteen siitä, että Elina juuri tälle matkalle tahtoi häntä seuralaisekseen ja että hän juuri tällä hetkellä tahtoi siis ikäänkuin tunnustaa koko sukunsakin edessä Heikin läheisimmäksi ystäväkseen koko maailmassa.

Mitä tuo suku siitä tulisi sanomaan ja missä valossa hän itse sen edessä esiintymään, siitä hän nyt vähätteli.

Tietysti suostui hän.

Mitä hänen virkaansa miliisipäällikkönä tuli, oli hänen helppo järjestää se asia apulaisensa kanssa puhelimitse. Sama oli laita hänen tilapäisen asemansa Pekan lehdessä, johon nähden hän lohduttausi sillä, että hyvä lehti aina itsensä hoitaa.

Hän oli valmis. Heidän täytyi vain ensin ajaa Elinan asunnon kautta, että tämä antaisi tarpeelliset määräykset siellä ja vahvistaisi hiukan päällysvaatteitaan tuota puolenkymmenen peninkulman pituista rekiretkeä varten.

Kun he jo olivat reessä, kysyi Heikki arasti:

— Et sinä ole aikonut mitään Pekalle ilmoittaa?

— En, vastasi Elina kylmästi. Enhän tiedä edes hänen osotettaan. Hän saa kyllä kuulla sen aikoinaan.

Eikä Heikki taaskaan ollut pahoillaan Elinan vastauksesta.

— Sanotaan muuten, että Tampere on valloitettu, virkahti hän hetken perästä.

Toimituspaikasta hän oli saanut tietää sen, jossa senvuoksi vallitsi sangen painostunut mieliala.

— Niinkö? kuului Elinan ääni hänen viereltään soinnahtavan. Sittenhän se on pian lopussa.

— Mikä?

— Kaikki. »Näytelmä on päättynyt, on aika mennä illastamaan.»

Elinan ääni kertoi niin suurta ja lopullista sielun väsymystä, että Heikki päätti olla häntä enempää häiritsemättä. Eikä kuulunut pitkään aikaan muuta kuin

kulkusten kilinää ja hevosen kavioiden yksitoikkoista kopsetta kovaksi ajetulla viertotiellä.

Heikki ajatteli omia aikojaan.

Mitä mahtoi mieltä tuo nuori nainen hänen vierellään? Kuinka lähellä he olivat toisiaan ja sentään kuinka kaukana! Ja miten vähän ihmiset ylimalkaan tiesivät toisistaan!

Tämä esim. oli hänen vanha koulutiensä. Tätä hän oli matkustanut tuullessa jos tuiskussakin, mielialoissa ja mietelmissä niin vaihtelevissa kuin ovat nuoruuden kirjokuvat. Myöskin Elinan vanha koulutie se oli, mutta mitä oli hän mahtanut tällä taipaleella ajatella?

Tuolla kauempana, kolmannen majatalon kohdalla, erosivat heidän kotipitäjiensä tiet. Siinä oli iso kuusi. Oliko Elina mahtanut huomata, että se oli karsittu latvasta ammoin jo manalle menneiden esivanhempien uhripuuksi?...

Esivanhemmat menivät menojaan niinkuin hekin, kuuset kaatuivat niin-

kuin kuusten karsijatkin. Ei jäisi heistä edes pilkkaa polulle, ei lastua laineille. Kaikki katoisivat he jäljettömiin...

Myöskin heidän rakkautensa oli kerran, ehkä piankin, katoava.

Sen muistokin oli mureneva. Oli tuleva aika, jolloin ei kukaan kysyisi enää, kuka oli Heikki ja kuka oli Elina ja olivatko he rakastaneet vai vihanneet toisiaan. Kumpu oli kaartuva heidän ylitseen. Ja samoin se oli kaartuva kerran kaikkien niidenkin ylitse, jotka tässä yössä vielä toisiaan vihasivat tai rakastivat... kaartuva yli heidän sekä vihansa että rakkautensa...

Turhuuksien turhuus! Se oli elämä. Mitä auttoi siinä maailman parantaminen, mitä sodat, vallankumoukset ja niiden saavutukset?

Eikö ollutkin parempi »iloita ja tehdä hyvää kaikkena elin-aikanansa», kuten hän, Saarnaaja, joka oli kuningas Jerusalemissa?...

Entä silloin kun oli elämästä erottava?

Eivät sopineet siihen hetkeen ilo eikä suru, ei viha eikä rakkaus. Vain kai-paava silmäys, vain ylhäinen kädenliike, vain hyvästijättö harras ja vakaa, ilman uhmaa, ilman turhaa pelkuruutta, niin-kuin pitkälle, tuntemattomalle taipa-leelle lähtiessä...

Tummat kuuset tien kahdenpuolen näyttivät sen todeksi todistavan.

Mutta saattaisiko hän itse, Heikki, niin erota kerran elämästä? Hän, joka tosin ei vihannut ketään, vaan rakasti, ja joka rakkautensa kautta vasta nyt, vanhana miehenä, oli ruvennut elämän aakkosia opettelemaan?

Se riippui siitä, oliko hänellä hyvä omatunto...

Ikäänkuin olisi arvannut hänen aja-tuksensa, kuiskasi Elina, samalla hil-jaa hänen kättään peiton alla puris-taen:

- Heikki! Rakastathan sinä minua?
- Tiedäthän sinä sen, Elina.
- Mutta kuitenkin, sano se minulle!

Tahtoisin niin mielelläni kuulla sen sinulta ja juuri nyt kuulla.

— Minä rakastan sinua kaikesta sydämestäni ja sielustani ja mielestäni.

Heidän huulensa yhtyivät.

Kulkunen kulisi, reenjalas natisi, kuu katsoi kuusten lomasta. Eikä kukaan niistä kysynyt, kenellä oli hyvä, kenellä paha omatunto.

XI.

Heti seuraavassa majatalossa heidät saavutti uusi jobinviesti. Isäntä, joka oli heidän tuttaviaan, kertoi myöskin Elinan äidin kuolleen ja koko talon tällä hetkellä olevan autiona.

Elina ei sanonut mitään, lyyhähti vain istumaan kädet sylissänsä.

Heikki kysyi matalalla äänellä:

— Miten hän kuoli?

— Ka, halvaukseen. Lie aikonut jon-
nekin naapuriin, niin olikin portinpieleen
kuupertunut. Eikä sinne nyt kukaan
hitto lähde...

Hänen mielestään oli turha ajatella-
kaan eteenpäin matkustamista. Siellä
olivat vaarassa sekä ihmiset että hevoset.

Useimmat talot olivat autioina. Ja kuka siellä hautaisi sitten?

— Kuinka niin? kysyi Heikki.

— Kun on pappi, tapettu ja toinen pakosalla. Ja sen toisen pitäjän rovas-tinhan ne oli oikein ristiinnaulinneet . . .

Heikki kuunteli kauhistuneena. Olihan hänkin kuullut jo kaupungissa paris-ta papinmurhasta mainittavan, mutta se oli mennyt aivan ohi hänen korviensa. Mutta nyt? Mitä tuo mies puhui?

— Rovasti Talvioko ristiinnaulittu? hän kysyi.

— Kuuluu olevan, tiesi majatalon isäntä. Miten lie käynyt sen pojan, sen rohvessorin, joka tästä joulun alla mat-kusti? . . .

Elinaan ei näyttänyt enää mikään vaikuttavan. Hän istui vain avutto-mana, kyynelettömänä, kädet sylissään ruumistaan edestakaisin huojutellen ja äännähteli silloin tällöin:

— Niinniin, niinniin . . .

Eikä Heikki voinut olla kesken tilan-

teen sanomatonta traagillisuuttakin toteamatta tuon äänen, tuon asenteen, tuon liikehtimisen tavatonta maalaista alkuperäisyyttä.

Kaikki se älyllinen, se nykyaikainen ja maailmannaisellinen, mikä Elinassa ennen oli niin hurmannut häntä, tuntui tällä hetkellä olevan kuin pois puhallettu. Suuri suru oli hänet äkkiä palauttanut kuin takaisin kotikannoilleen.

...Noin ne olivat kerran istuneet kyönelettöminä poski kyynärpään varassa hänen äitinsä ja iso-äitinsä ja kaikki hänen sukunsa äidit harmaasta muinaisuudesta... Noin istuneet karsinassa tai aitan portailla päätä huolellista huojuttaen, elämän suurissa suruissa, apeissa miel'aloissa... Noin helähdelleet kuin katkeava kannelkieli, silloin kun vietiin vasten mieltä miehelään tai karhu karjan repeli tai halla halmeessa kävi tai makasi lautsalla kylmenneenä miesi mielitietty...

Mutta jonkinlainen sotaneuvottelu oli

nyt pidettävä. Sillä isäntä näytti sangen haluttomalta enää tästä eteenpäin hevosta antamaan.

— Ei tiedä vielä, mitä sattuu, hän sanoi, kun ne ovat sieltä apteekilta vielä sitä pirtuakin saaneet... Olen itsekin aikonut tästä joksikin yöksi vähän niinkuin piiloon pistäytyä. Kyllä se nyt on parasta, että herrasväki vain kääntyy takaisin...

— Eihän nuo nyt toki meille mitään pahaa tehne, huomautti Heikki, kun me olemme itsekin sosialisteja.

Majatalon isäntä hymyili leveästi ja hyväntahtoisesti.

— Jaa, sanoi hän pitkään venyttäen, se nyt taitaa olla vähän ero sosialisteilla ja sosialisteilla. Tunnenhan minä tuomarin ja tämän tuomarinrouvan...

— Rouva Piilosen, korjasi Heikki virallisesti.

— Niin justiinsa, Piilosen rouvan, ihan lapsuudesta saakka. Herrasväki on aina herrasväkeä. Mutta nämä toiset

susilistit ne ovat vähän toist'sorttia väkeä, kun niiden päämieskin kuuluu västingissä istuneen.

— On istunut, myönsi Heikki. Mutta olenhan minä toki kaupungin miliisipäällikkö ja sellaisena loukkaamaton.

Majatalon isäntä hymyili entistä herttaisemmin.

— Se nyt on sama, mitä tuomari on, myhähteli hän. Mutta kyllä ne vain kaulan katkaisevat, jos sattuvat käsilleen saamaan. Se on parasta, ettei niitä nyt mene ärsyttelemään...

Hän oli kokolailla oikeassa, täytyi Heikinkin myöntää. Mitä he nyt tekisivät?

Heikki katsoi kysyvästi Elinaan. Mutta tämä istui vain yhä edelleenkin entsessä asennossaan ja äännähteli niinkuin olisi ollut kaiken olevaisen ulkopuolella:

— Niinniin, niinniin...

Talvipäivä sarasti. Johonkin suuntaan heidän nyt oli päätettävä.

— Kyllä herrasväki vain nyt jää tänne, esitteli majatalon mielevä isäntä, huomattuaan vierastensa silminnähtävän epätietoisuuden. Me panemme tässä vähän lämmitä, juomme aamukahvit, teemme tilat ja sitten herrasväki menee makuulle hiukan. Herättyä on sitten niin hyvä aprikoida lähemmin asiaa.

Niin tapahtuikin. He joivat kahvit ja menivät levolle. Ymmärtäväisenä miehenä oli majatalon isäntä heidän vuoteensa samaan huoneeseen valmistanut.

Elina nukkui heti. Heikki poltteli savukkeitaan ja odotteli aamun valkenemista.

Hänen aivoissaan askartelihe ajatus, joka alkoi kypsyä päätökseksi vähittelien. Hän veisi Elinan pois, kauas pois, pois miehen vieraan sivulta, kauas kauhuntöistä ja ajan ahdingoista...

Elina kaipasi nyt ennenkaikkeaa lepoa. Hän saisi levähtää, nukahtaa kuin nyt tuossa, unohtaen tuskansa ja murheensa ja herätä sitten tuortuneena, nuortu-

neena uuteen ja onnellisempaan olotilaan, missä hän, Heikki, häntä hellin vartioisi ja estäisi elämän orjantappuroiden liian liki pistämästä . . .

Tyttären he tietysti ottaisivat luokseen, se oli selvä. Ja saisihan Pekkakin heillä käydä, miksei saisi, kun vain siivolla pysyisi eikä liian tukkihutikassa tulisi. Mutta aivan liian usein ei se sentään kävisi päinsä, eikä heidän missään tapauksessa sopisi julkisuudessa yhteisesti näyttäytyä . . .

Jo ihmisten takiakin se olisi mahdollonta.

Muuten olisi Pekalla luonnollisesti oleva aina sija heidän pöydässään, mutta ennen kaikkea heidän sydämissään, jossa he aina tulisivat häntä suurella hartaudella ja kiitollisuudella muistelemaan. Hänellä oli omat vikansa, mutta myös omat suuret ansionsa, joista suurin oli se, että hän oli tutustuttanut Heikin Elinaan ja yleensä tehnyt heidän suhteensa täten mahdolliseksi.

Tuota ystävänpalvelusta ei Heikki todentotta tulisi ikinä unohtamaan...

Hänen torakahtelevat ajatuksensa, jotka eivät olleet aivan vapaita suloisesta ja sangen ymmärrettävästä itsekkäisyydestä, tulivat siinä puolenpäivän edellä varsin ikävällä tavalla häirityksi.

Kuului pihalta kulkusten helinää. Eikä aikaakaan, kun tupaan tunkeutuu Pekka Piilonen omassa sangen tyytyväisessä personassaan, tuleepa häikäilemättömästi kamariin saakka, tervehtii Elinaa rakkaasti poskelle taputtaen ja istahtaa sitten Heikin vuoteen laidalle tarinoimaan.

Hän oli tullut aamujunalla. Hänkin oli kuullut Elinan vanhempien kuolemasta ja heidän eilisestä lähdöstään hautajaisiin. Hän oli ottanut heti hevosen ja lähtenyt ajamaan perästä. Luullut saavansa ajaa koko matkan yksin ja tavannutkin täällä heidät aivan äkkiarvaamatta.

Heikki koettaa hiukan nolona selittää

heidän tänne pysähtymistään. Pekka hyväksyy tuskin kuunnellen häntä kaikki selitykset.

Hän on nyt taas tuolla tunteellisella tuulellaan, jonka pitempi-aikainen yönvalvokki ja viinanviljely hänessä ehdottomasti herättävät.

Vesissä silmin hän kulkee kummankin sängyn väliä, taputtelee vuoroin heitä kumpaakin ja vakuuttaa toiselle rakkauttaan, toiselle ystävyyttään. Elinan vuoteen edessä hän viipyy pitkän aikaa polvillaan yhtämittäisessä itkun hytinässä.

— Elina, orpo Elina, sanelee hän vain silloin tällöin. Kun minäkin olen tämmöinen, mitä sinusta nyt tulee?

Eikä Elinakaan osaa lopuksi muuta kuin ruveta hiljaa itkeä hyrrittämään.

Heikki itkisi myöskin, jos hän osaisi. Hän tuntee hämärästi, että Pekka noilla sydämensä pohjasta pulppuavilla kyyneleillä nyt juuri lyö laudalta hänet. Mutta hänen silmänsä pysyvät kuivina

ja hänessä rupeaa kasvamaan salainen kauna Pekkaa kohtaan, jota hän jo pitää onnellisempaan kilpailijanaan ja jolla on tuo kadehdittava uhkarohkeus ampua aina vesirajaan, vedota heti hellempiin tunteisiin.

Jos Heikki sitä yrittäisi, hän varmasti epäonnistuisi. Hän tietää sen ja kärsii syvästi alemmuudestaan tässä suhteessa. Hänen ei ole mahdollista muuten kuin älyllisin keinoin naista lähestyä.

Onnen myyrä tuo Pekka tuossa! Tulee, näkee ja voittaa siinä silmänräpäyksessä.

Ja tuoksuu vielä viinalta, senkin viettävä! Eiköhän Elina huomaa sitä? Mitähän jos Heikki sopivalla tavalla huomauttaisi siitä, pyytäen häneltä esim. tuikkua aamutuimaan?

Mutta samalla on Pekka jo hänen vuoteensa ääressä, hakee hänen kätensä ja pitää sitä lujasti kiinni omassaan.

— Ja sinä, vanha ystävä! tulkitsee hän tunteitaan. Oli se sentään hiton hyvä, että sinä edes olit täällä. Minua oikein

puistattaa ajatella, mihin Elina poloinen olisi yksin joutunut...

Vaikea on hänelle pitää vihaa Heikin. Kuitenkaan hän ei malta olla häntä hänen helmasynnistään nykäisemättä.

— Kuulehan, Pekka, sanoo hän muka kuiskuttaen, mutta kuitenkin niin kovaa, että Elinakin sen kuulisi. Ei sinulla ole minulle pientä aamunaukkua? Tuntuu vähän päätä kivistävän.

Pekan kasvot kirkastuvat kuin aurinko pilven takaa.

— No niin mielelläni! huudahtaa hän vilpittömästi iloisena. Minulla on kokonainen konjakkari tuolla turkin-taskussa.

Eikä Heikin auta nyt muuta kuin ottaa aika kulaus. Pekka tekee kursailematta samoin ja tarjoo Elinallekin. Elina kieltää ensin, mutta suostuu Heikin ihmeeksi sitten. Nyt näkyy olevan kaikki luvallista.

Mutta konjakki virkisti heitä kuitenkin sen verran, että he rupesivat nyt

kiinnittämään huomiota hiukan ulkopuoliseenkin maailmaan.

Elina, joka nyt oli saanut levähtää eilisten mielenliikutusten jälkeen, tahtoi välttämättä jatkaa matkaa. Pekka kannatti häntä urhoollisesti. Hänen läsnäolonsa oli kyllä takaava vapaan tien heille vaikka minkä hulikaanilauman halki.

Myöskin Heikille tarjottiin paikkaa samassa reessä, mutta hän kieltäytyi loukkautuneena.

Toinen oli tullut ja anastanut hänen sijansa Elinan vierellä, ottanut raa'alla aviomiehen oikeudella eikä näyttänyt sitä huomaavan edes. Missä hän, Heikki, istuisi sitäpaitsi? Kenties kuskipukilla tai seisoi kannaksilla suorastaan?

Miksi ei yhtä hyvin juosta sivulla aisankannattajana! Sillä se hänestä nyt aiottiin tehdä joka tapauksessa.

Ei, hän kieltäytyisi ehdottomasti.

Pekka ei siitäkään pahastunut, vaikka hän oli mitä innokkaimmin kehoittanut

Heikkiä mukaan tulemaan. Hän löysi joka asiasta aina jonkun sovittavan momentin.

— On se hyväkin ehkä, että sinä matkustat takaisin kaupunkiin, hän sanoi. Pällinkorva riehuu kuin hullu. Kuuluu taas viime yönä vanginneen siellä monia kymmeniä kaupungin arvohenkilöitä.

Samalla saattaisi Heikki ehkä siellä vähän lehteäkin katsastaa. Mahdollisesti ei olisi poissa paikalta, jos päästäisi jonkun rauhan-äänänenkin jo kuuluviin. Vallankumous oli kuitenkin jo tosiasiallisesti lopussa. Pelkästään huonoja uutisia oli Pekka siinä suhteessa saanut pääkaupungista.

Heikki lupasi kaikki, mitä Pekka vain pyysi häneltä. Hänestä oli nyt kaikki samantekevää.

Hän jaksoi pysyä tyynenä siihen saakka kuin Pekka ja Elina lähtivät ja hän oli saanut heidät lämpöisten vällyjen alle hyvin rekeen peitellyksi. Mutta kun hän pian senjälkeen itse omaan rekeensä

istui ja lähti vastapäiseen suuntaan ajaa karettelemaan, vierivät suuret kyyneleet pitkin hänen poskipäitään.

Se oli lopussa, auttamattomasti lopussa. Mieli ei tervoa parempi, sydän ei syttä valkeampi.

Milloinkaan ei lemмен sininen lintu ollut laulava enää hänen akkunallaan Ja samalla hän tunsu katkenneen niiden viimeistenkin siteiden, jotka häntä enää elämään kiinnittivät.

XII.

Heti kaupunkiin tultuaan oli Heikillä pitkä virkakeskustelu Pällinkorvan kanssa.

Pekka oli puhunut totta. Pällinkorva oli todellakin edellisenä yönä antanut vangita melkein koko kaupungin intelligensin ja passittanut heidät lääninvankilaan. Kun Heikki oli lähemmin tiedustellut heidän tulevasta kohtalostaan, hän oli saanut osakseen vain pilkallista julkeutta ja pirullisuutta.

— Täytyy olla panttivankeja, panttivankeja, oli Pällinkorva vain nauraa hekotellut ärsyttävästi. Saksalaiset kuuluvat olevan jo Hangossa ja valkoiset hyökkäävän pohjoisesta käsin. Koko Lounais-Suomen punainen armeija jo

pakene tätä tietä. Meidän velvollisuutemme on laittaa vähän lystiä heitäkin varten.

Tarkoitus oli selvä. Pällinkorva aikoi ennen viimeistä loppuromahdusta panna toimeen paikkakunnalla suuren verilöylyn.

Mutta nyt oli myöskin Heikin päätös varmistunut. Hän ampuisi Pällinkorvan ja vapauttaisi nuo vangitut kaupunkilaiset oman henkensä uhallakin.

Se olisi hänen uhrinsa vallankumouksen jumalille.

Paitsi että hän tekisi hyvän työn täten ja pelastaisi lähes sata ihmistä varmasta kuolemasta ja räökkäyksestä, hän samalla olisi kerrankin uskollinen itselleen ja menettelisi niinkuin hänen sekä vaitonsa että omatuntonsa käski hänen menetellä.

Tietysti hänet siitä hyvästä ammuttaisiin. Mutta sitenhän hän kerrankin elämässään saisi toteutetuksi sen sankarillisen ihanteen, mikä oli hänen nuoruus-

vuosiaan sähköttänyt, saisipa vielä todistetuksi Elinallekin, ettei tämä ollut arvotonta hänessä rakastanut.

Ja jos hän oikein Elinan tunsi, hän juuri siten sitoisi hänet itseensä ainiaaksi.

Hänen ei oltu sallittu uhrautua isänmaan eikä Suomen köyhälistön asian hyväksi. No niin, siispä hänen oli sallittu uhrautua ihmisyyden asian hyväksi, vieläpä niin selkeässä ja kouraantuntuvassa muodossa, ettei mikään epäily asian oikeutuksesta ollut mahdollinen.

Hän tunsi itsensä aivan tyyneksi tuon päätöksen tehtyään. Ja hän pistäytyi Pekan lehden toimitukseen hetkeään odottamaan niinkuin ei mitään olisi tapahtunut.

Hänen juuri siellä istuessaan ja näön vuoksi jotakin käsikirjoitusta katsellessaan kuulee hän etuhuoneesta jonkun äänen kysyvän »herra toimittajaa». Ennen kuin hän ehtii mitään vastamaan aukeaa ovi ja siitä työntyy sisälle — prof. Talvio, joku paperiliuska kädessään.

Heikki nousee nopeasti tervehtimään.

Prof. Talvio kumartaa päätään tuskin huomattavasti, aivan kuin näkisi ensi kerran hänet. Koko hänen olentonsa uhoo keskitettyä, pidätettyä, sanoin kuvailematonta kylmyyttä ja ylenkatsetta.

— Anteeksi, että häiritsen, hän sanoo. Tahtoisin vain antaa lehteen erään pikku-uutisen.

Ja hän ojentaa paperiliuskan kädestään Heikille. Tämä vilkaisee siihen ja näkee, että se on täysin objektivinen, karu ja kuiva esitys hänen isänsä ristinnaulitsemisesta kaikkine pünällisine yksityiskohtineen.

— Eikö professori suvaitse istua?

— Kiitos, minä seison mieluummin. Mutta minä olisin kiitollinen, hyvinkin kiitollinen, jos minä todella voisin olla varma siitä, että tuo uutinen tulee sellaisenaan julkaistuksi huomispäivän lehdessä.

Heikki tunsi luissaan ja ytimissään sen sarkastisen julmuuden, millä prof. Talvio häntä kohtaan esiintyi. Mutta kun hän samalla tunsi itsensä täysin viattomaksi asiaan, vieläpä äsken tekemänsä päätöksen johdosta kokonaan väärin epäluulojen marttyyriksi, ei hänkään katsonut itsellään olevan mitään syytä ruveta professoria hänen tässä tapauksessa harhaan osuneesta käytöstavastaan valistamaan.

Eikä hänen äänensä ollut vähemmän kireä eikä hänen kumarruksensa vähemmän mittaeltu, kun hän liuskan tarkoin läpiluettuaan virkahti vastaukseksi:

— Herra professori saa olla aivan huolehti. Tämä tulee lehteen.

— Sellaisenaan?

— Sellaisenaan. Menen siitä takaukseen.

— Olen kiitollinen, h v v i n kiitollinen. Sulkeudun suosioonne, herra toimittaja.

Hän meni, heittäen vielä ovelta häneen musertavan, suurinta mahdollista hal-

veksuntaa tulkitsevan katseen kultais-
ten nenäkakkulainsa takaa.

Heikki kesti sen aivan tyynesti. Hän tunsu, että nyt tehtiin vääryyttä hänelle. Mutta hän ei katsonut olevan itsellään mitään syytä enää oikaista myöskään tuon toisen käsityskantaa hänestä.

Olihan hän kaiken ulkopuolella.

Ja saisipahan prof. Talviokin kuulla aikoinaan hänen urotyöstään ja itseuhristaan. Mahtaisikohan hän edes silloin myöntää, että hänellä sittenkin oli kunnia oppilaastaan?

Nyt, kun kaikki oikeastaan oli jo ohitse, tunsu Heikki itsensä merkillisen iloiseksi. Ja keveästi vihellellen työnsi hän kirjapainoon prof. Talvion jättämän »pikku-uutisen», jonka hän oli merkinnyt huomattavalle paikalle ja näkyvällä kirjasinlajilla painettavaksi.

Epäilemättä tulisi se huomenna vähemmän tavallista huomiota sekä punaisten että porvarillisten piireissä herättämään.

Mutta silloin hän, Heikki, tuskin eläisi enää . . .

Sekin tuotti hänelle kummallista henkistä hekkumaa ja nautintoa.

Iltapäivällä hän meni miliisilaitokselle. Hän kutsutti puheilleen apulaisensa Tervon ynnä puolikymmentä miliisimiestä, joihin hän tiesi voivansa luottaa ehdottomasti. Hän antoi heille käskyn mennä ja vapauttaa vangit, jos ei muulla, niin asevoimalla. Samalla oli näille jaettava hänen allekirjoittamansa passit pakomatkaa varten.

Sitten hän lähti Pällinkorvaa tapamaan.

Satutti niin, että tämä tulikin häntä vastaan kadulla. Pyydettyään vielä häneltä vankien vapauttamista ja saatuaan siihen yhtä röyhkeän ja yliolkaisen kiellon kuin ennenkin, hän veti revolverinsa esiin ja ampui.

Pällinkorva vaipui maahan sanaa sanomatta.

Heikki ampui vielä varmuuden vuoksi

pari laukausta häneen ja kiirehti sitten lääninvankilaan. Siellä oli kaikki käynyt kuin nuottien mukaan. Koppien ovet olivat auki, hämmästyneet vartiat eivät olleet mitään vastarintaa edes yrittäneet.

Melkein samassa saapui sinne punakaartilaisjoukko, joka huutaen ja hoilausten julisti vangituksi hänet.

Toiset tahtoivat hänet heti hengiltä kolistaa. Mutta toiset, jotka olivat vielä hämmennyksissään tästä ennen kuulumattomasta ristiriidasta miliisin ja punakaartin välillä, tahtoivat, että asiasta oli ensin tarkka tutkimus pidettävä.

Heikki pidätettiin ja suljettiin nyt vuorostaan lääninvankilaan.

Tutkimusta kesti viikon. Vihdoin julisti vallankumouksellinen oikeus päätöksensä, jonka mukaan Heikki tuomittiin elinkautiseen kuritushuoneeseen.

Käytännössä se merkitsi kuolemaa. Ja jo seuraavana yönä tulikin punakaartilais-osasto häntä vankilasta noutamaan.

Heikki oli siihen täysin valmistunut. Edellisenä yönä oli vankilan pappikin käynyt hänelle Herran ehtoollista tarjoamassa. Sitä ei Heikki epäuskoisena ollut voinut tosin vastaan ottaa, mutta oli muuten jutellut tovin aikaa hänen kanssaan hartaasti ja vakavasti.

Vankilan pappi oli kertonut koko kaupungin ihailevan hänen suuremmoista itse-uhriaan ja olevan varmaa, että hänen haudalleen vielä toisten aikojen tultua pystytettäisiin muistopatsas kansalaisten kiitollisuuden osoitukseksi.

Heikki oli vain hiljaa hymyillyt sen kuullessaan.

Mutta kun vankilan pappi lähtiessään oli ojentanut hänelle pienen kukkasen ja kirjelijun, jonka hän heti huomasi olevan Elinan käsialaa, hän oli tuntenut kaiken veren kasvoiltaan pake-nevan.

Vasta papin mentyä hän mursi kirjeen: Siinä seisoivat vain sanat: »M i n u n sankarini!»

... Hänet vietiin vaieten metsikköön vankilan takana. Pari komennussanaa, yhteislaukaus, ja kaikki oli lopussa. Vain kuu ja tähdet jäivät kunniavartioiksi hänen kuolinpaikalleen.

Uusia kirjoja:

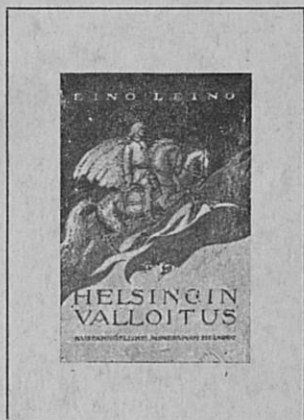
Hinta Smk. 6: 50.

Hinta Smk. 7: 50.

**Hinta Smk. 6: 50
KOLMAS PAINOS**

**Hinta Smk. 7: 50
TOINEN PAINOS**

KUSTANNUSLIIKE MINERVA O.-Y.

Hinta Smk. 8: 50.